

ΤΕΙ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
ΣΧΟΛΗ:Σ.Δ.Ο.
ΤΜΗΜΑ:Δ.Μ.Τ.Α.

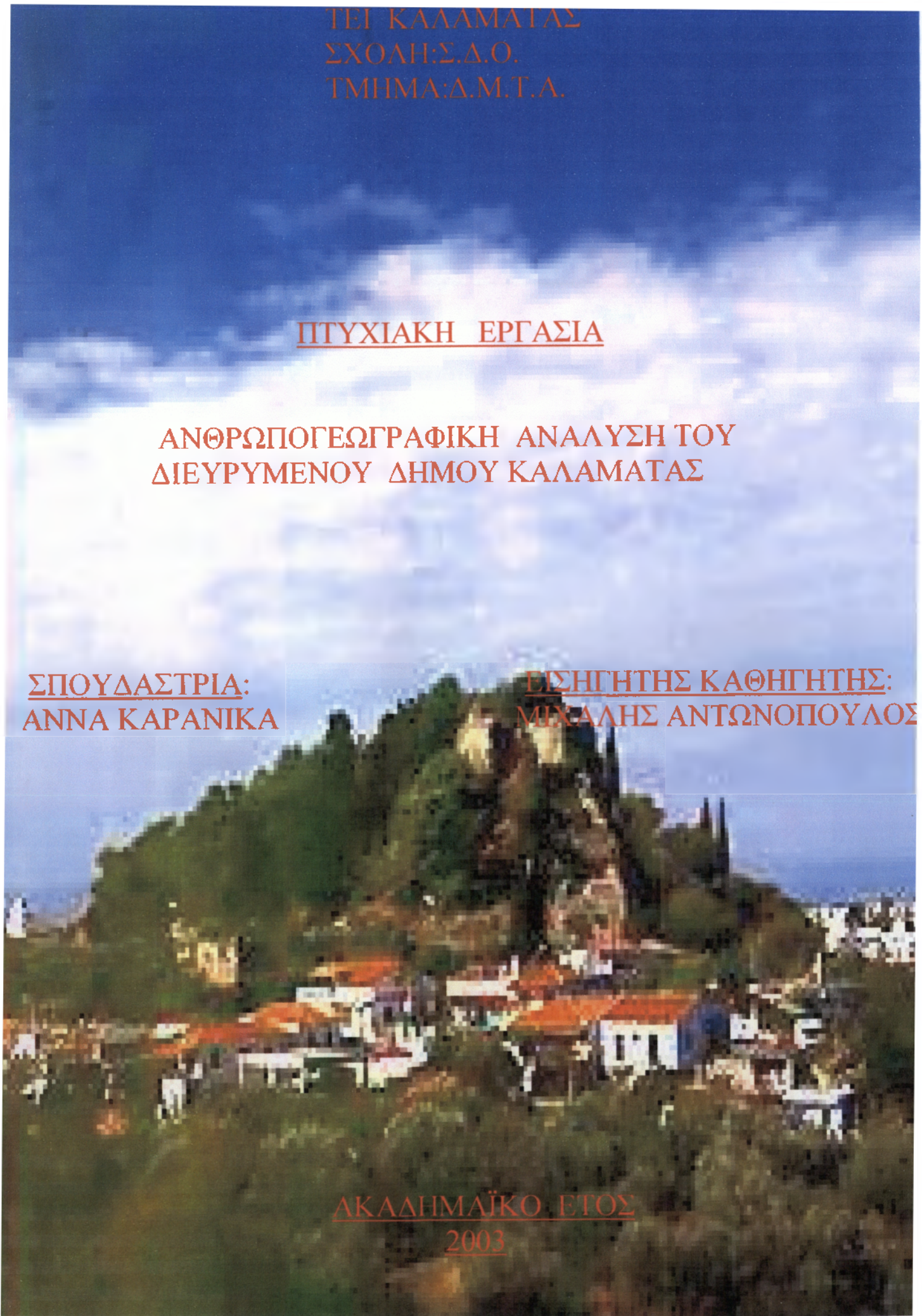
ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ
ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ:
ANNA ΚΑΡΑΝΙΚΑ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΜΙΧΑΛΗΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ
2003

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

1.1 Χωροταξική-Διοικητική ένταξη του Δήμου Καλαμάτας.....	1
1.2 Γεωγραφική θέση –όρια του Δήμου.....	1
1.3 Γενικά για την πόλη της Καλαμάτας.....	2
1.4 Η περιφέρεια της πόλης.....	3
1.5 Αξιοθέατα της Καλαμάτας.....	4
1.6.1 Ετυμολογία του ονόματος.....	7
1.6.2 Ιστορικά στοιχεία της Καλαμάτας.....	7
1.6.3 Ίδρυση-Σύσταση-Εξέλιξη του Δήμου.....	10
1.7 Πληθυσμός Δήμου Καλαμάτας.....	12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

2.1 Γεωμορφολογία του Δήμου.....	13
2.1.1 Γεωλογία και Ορυκτός πλούτος.....	13
2.2 Κλιματολογικές συνθήκες.....	14
2.3 Σεισμικότητα.....	15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

3.1 Γενικά.....	16
3.2 Υποδομές.....	16
3.3 Πρωτογενείς τομέας παραγωγής.....	20
3.3.1 Θερμοκηπιακές εγκαταστάσεις και καλλιέργειες.....	22
3.3.2 Η παραγωγή του Νομού στα πλαίσια της περιφέρειας και της χώρας.....	23
3.3.3 Ζωική παραγωγή.....	23
3.3.4 Δάση.....	24
3.3.5 Αλιεία.....	26
3.4 Ο Δευτερογενείς τομέας παραγωγής.....	27

3.4.1 Τάσεις αποβιομηχάνισης στο Νομό Μεσσηνίας.....	28
3.5 Ο Τριτογενείς τομέας.....	28
3.6 Παραγωγικότητα ανά τομέα.....	29
3.7 Τα συγκοινωνιακά μέσα.....	30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

4.1 Βασικά χαρακτηριστικά	31
4.2 Πληθυσμιακά στοιχεία.....	33
4.3 Έκταση, πυκνότητα και κάτοικοι ανάλογα με τις ανέσεις που διαθέτει.....	34
4.4 Μετανάστευση- Φυσική κίνηση.....	36
4.5 Εξέλιξη ηλικιακής δομής 1981-1991.....	37

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ-ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

5.1 Εργατικό δυναμικό.....	50
5.2 Εξέλιξη οικονομικών ενεργών την περίοδο 1981-1991.....	59
5.3 Απασχόληση.....	59
5.4 Χαρακτηριστικά ανθρώπινου δυναμικού.....	73
5.5 Διάρθρωση απασχόλησης.....	75
5.6 Ανεργία.....	84
5.7 Η σύνθεση του πληθυσμού κατά επίπεδο εκπαίδευσης για τις δεκαετίες 1981-1991.....	86

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

6.1 Συμπεράσματα.....	88
6.2 Προτάσεις.....	90

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία επιτεύχθηκε μετά από μία εξάμηνη προσπάθεια και έρευνα, που κύριο στόχο έχει να δώσει μία εικόνα για τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, για την αύξηση του πληθυσμού και τα προβλήματα του Δήμου.

Η συγκεκριμένη εργασία παρουσιάζει μία συγκριτική πορεία του Δήμου για τις δεκαετίες '80 και '90, εμφανίζει τα προβλήματα που είχε και εξακολουθεί να έχει, την εξέλιξη και σύνθεση του πληθυσμού του, αλλά και γενικότερα στοιχεία που αφορούν τον Δήμο Καλαμάτας.

Εδώ θα ήθελα να ευχαριστήσω τους υπαλλήλους της Ε.Σ.Υ.Ε για την πολύτιμη βοήθεια τους για την συγκέντρωση των στοιχείων που ήταν απαραίτητα για την επίτευξη αυτής της πτυχιακής εργασίας. Ακόμη τον καθηγητή μου κ. Μιχάλη Αντωνόπουλο ο οποίος δέχθηκε ν'αναλάβει την επίβλεψη της πτυχιακής μου εργασίας. Η συνεργασία μου μαζί του υπήρξε πραγματικά μία θαυμάσια εμπειρία και η βοήθεια του πολύτιμη για την ολοκλήρωση της πτυχιακής μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της πτυχιακής εργασίας που ακολουθεί είναι να μάθουμε κάποια στοιχεία για το Δήμο Καλαμάτας, όσον αφορά τη γεωγραφική του θέση, την γεωμορφολογία του, τον πληθυσμό του, και την οικονομική του ανάπτυξη στους τρεις τομείς παραγωγής.

Με τον Νόμο του Καποδίστρια 2539-1997 στον Δήμο Καλαμάτας προσαρτήθηκαν και οι κοινότητες Αλαγονίας, Αντικαλάμου, Αρτεμισίας, Ασπροχώματος, Βέργας, Ελαιοχωρίου, Καρβελίου, Λαδά, Λαϊικών, Μικράς Μαντινείας, Νεδούσης, Πηγών και Σπερχογείας με έδρα του δήμου την Καλαμάτα.

Ο πληθυσμός άρχισε να αυξάνεται την τελευταία δεκαετία φθάνοντας το 2001 στους 57.620 μόνιμους κατοίκους έναντι 50.693 μόνιμους κατοίκους το 1991. Σοβαρό πλήγμα δέχτηκε με τον καταστροφικό σεισμό στις 15 Σεπτεμβρίου 1986 όπου το 22% των κτιρίων κρίθηκαν καταδαφιστέα, το 21% με σοβαρές βλάβες και το 25% με ελαφρές βλάβες. Πολλοί από τους κατοίκους εγκατέλειψαν το δήμο και εγκαταστάθηκαν στα γύρω χωριά ή σε άλλες πόλεις της χώρας.

Η οικονομική ανάπτυξη του δήμου είναι μικρή, καθώς ο δήμος άρχισε να αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια, μετά το πλήγμα που δέχτηκε όπως αναφερθήκαμε και πιο πάνω από τον σεισμό του 1986. Οι δυνατότητες του δήμου για οικονομική ανάπτυξη υπάρχουν, καθώς είναι ένας δήμος που διαθέτει λιμάνι, η επικοινωνία του με την Αθήνα γίνεται ευκολότερα από ότι πριν λόγω βελτίωσης της Εθνικής Οδού και γενικότερα υπάρχουν όλες οι προϋποθέσεις για την οικονομική της άνθηση και στους τρεις τομείς παραγωγής.

Με την αύξηση του πληθυσμού ο δήμος καλείται να αντιμετωπίσει και την αύξηση της ζήτησης για εργασία, ιδιαίτερα στις παραγωγικές ηλικίες 15-29 ετών, οποία ομάδα αποτελεί ποσοστό 75% της συνολικής ανεργίας. Εξαιρετικά υψηλό είναι το ποσοστό ανεργίας στις γυναίκες φθάνοντας το 45% του συνόλου των ανέργων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΔΗΜΟΥ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

1.1 Χωροταξική – Διοικητική Ένταξη

Ο Δήμος Καλαμάτας είναι πρωτεύουσα του Νομού Μεσσηνίας .
Ο Νομός Μεσσηνίας χωρίζεται σε τέσσερις (4) επαρχίες σύμφωνα με τη προηγούμενη διεύρυνση :

- Επαρχία Καλαμάτας
- Επαρχία Μεσσήνης
- Επαρχία Τριφυλίας
- Επαρχία Πυλίας

Ο Δήμος Καλαμάτας χωροταξικά εντάσσεται στην Επαρχία Καλαμάτας.
Είναι έδρα δήμου , πρωτεύουσα της ομώνυμης Επαρχίας και του Νομού Μεσσηνίας.
Απέχει από την Αθήνα λιγότερο από 300 χλμ. Οδικώς μέσω Τριπόλεως και 400 χλμ.
Μέσω Πάτρας, ενώ συνδέεται με αυτήν σιδηροδρομικά μέσω Πύργου και Τρίπολης.
Διοικητικά ο Δήμος Καλαμάτας υπάγεται στη Νομαρχία Μεσσηνίας με έδρα την Καλαμάτα.

1.2 Γεωγραφική θέση - όρια του Δήμου

Ο Νομός Μεσσηνίας βρίσκεται στο νότιο-δυτικό άκρο της Πελοποννήσου και συνορεύει με τους νομούς Λακωνίας, Αρκαδίας και Ηλείας. Δυτικά βρέχεται από το Ιόνιο Πέλαγος και τον Κυπαρισσιακό Κόλπο ενώ στα νότια από τον Μεσσηνιακό Κόλπο. Στο νομό επίσης ανήκουν και τα γειτονικά νησιά Πρώτη, Σαπιντζα, Σφακτηρία, Σχίζα καθώς και ορισμένες ακατοίκητες νησίδες.

Πρωτεύουσα του νομού είναι η Καλαμάτα και άλλες σημαντικές πόλεις είναι η Μεσσήνη, η Κυπαρισσία, τα Φιλιατρά, οι Γαργαλιάνοι, η Πύλος, η Μεθώνη και η

Κορώνη. Η συνολική έκταση του νομού αντιστοιχεί στο 14 % της επιφάνειας της Πελοποννήσου.

Η Καλαμάτα είναι κτισμένη στο μυχό του Μεσσηνιακού Κόλπου στις όχθες του μικρού ποταμού Νέδοντα , στις παρυφές ενός κατάφυτου κάμπου . Αρχικά ήταν κτισμένη αμφιθεατρικά , σε ημικύκλιο, κάτω από το Ν.Α. μέρος του τεράστιου βράχου του κάστρου της και κατόπιν επεκτάθηκε στη γύρω περιοχή μέχρι την ακροθαλασσιά . Στο ανατολικό μέρος του Δήμου βρίσκεται το όρος Ταΰγετος που χωρίζει στα δυτικά τη Μεσσηνιακή Μάνη.

Ο Δήμος Καλαμάτας συνορεύει από :

- Βόρεια με την κοινότητα Λείκων
- Νότια βρέχεται από τον Μεσσηνιακό κόλπο
- Δυτικά με την κοινότητα Ασπροχώματος
- Ανατολικά με την κοινότητα Βέργας

Το εγκεκριμένο σχέδιο πόλης έχει έκταση 32800 στρέμματα, ενώ η διαμορφωμένη εκτός σχεδίου πόλης έκταση είναι άλλα 2690 στρέμματα. Η ρυμοτομία της, πριν και μετά τους σεισμούς, είναι πάρα πολύ καλή και σε σύνολο κτιρίων και οικοδομών κατέχει την 9^η θέση στη χώρα και την 2^η στην Πελοπόννησο. Εύφορη γεωργική περιοχή, με ευνοϊκές για την ανάπτυξη της γεωργίας, κλιματολογικές συνθήκες. Η περιοχή αποτελείται από νεογενείς σχηματισμούς μεσαίου βάθους, ενώ γεωμορφολογικός είναι σχεδόν επίπεδη. Επικρατούντες άνεμοι είναι βόρειοι και νότιοι. Ισχυροί άνεμοι πνέουν κυρίως την περίοδο από Δεκέμβριο έως Μάρτιο.

Η θέση που κατέχει η πόλη είναι στρατηγικής σημασίας για τα οικονομικά και ναυσιπλοϊκά συμφέροντα της χώρας. Βρίσκεται στην πορεία των πλοίων, που κινούνται από την Ανατολική Μεσόγειο προς τις θάλασσες της Δυτικής Ευρώπης και από τις Χώρες της Βόρειας Μεσογείου σε εκείνες της Νότιας. Σημαντικότερη είναι η θέση της Καλαμάτας και σε επίπεδο νομού, αφού τα διάφορα χωριά απλώνονται ακτινωτά γύρω από την πρωτεύουσα. .

1.3 Γενικά για την πόλη της Καλαμάτας

Η Καλαμάτα , πόλη και λιμάνι της Νότιας Πελοποννήσου, είναι η δεύτερη πόλη της Πελοποννήσου μετά την Πάτρα ως προς τον πληθυσμό και την εμπορική κίνηση.

Εμπορικό και βιομηχανικό κέντρο του Νομού Μεσσηνίας και όλης της Πελοποννήσου η Καλαμάτα είναι μια πόλη που άρχισε να αναπτύσσεται με ταχύτερους από πρίν ρυθμούς μόνο στις αρχές του προηγούμενου αιώνα και κυρίως στα πρώτα χρόνια μετά την επανάσταση του 1821. Πράγματι η Καλαμάτα εκείνα τα χρόνια από μικρό χωριό αρχίζει να οικοδομείται σαν σημαντικό κέντρο εμπορικής δραστηριότητας και να αποκτά σιγά σιγά τη σημερινή της όψη . Εξελισσόταν σε σημαντική βιομηχανική και εμπορική πόλη, αλλά η ανάπτυξη της ανακόπηκε από τον καταστρεπτικό σεισμό της 13^{ης} Σεπτεμβρίου 1986. Η πόλη έχει αξιόλογες βιομηχανίες (καπνοβιομηχανία) και βιοτεχνίες (μεταξωτών , ειδών λαϊκής τέχνης κ.α).

Η μεγάλη διεθνής ζήτηση της σταφίδας, των σύκων, του κρασιού και η καλλιέργεια του μεταξοσκώληκα συνέβαλαν αποφασιστικά στην αύξηση της σημασίας της Καλαμάτας. Από το λιμάνι της Καλαμάτας εξάγονται σημαντικές ποσότητες από τα προϊόντα αυτά εξασφαλίζοντας έτσι σεβαστά οικονομικά εισοδήματα σένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Το 1905 η Καλαμάτα αποκτά ένα σχέδιο πόλης. Οι νέες παραγωγικές δραστηριότητες ανοίγουν νέες θέσεις εργασίας με αποτέλεσμα η Καλαμάτα να είναι πόλος προσέλκυσης εργατικού δυναμικού και αρχίζουν να δημιουργούνται προσφυγικοί συνοικισμοί από μεταναστευτικά ρεύματα, προερχόμενοι είτε από την ευρύτερη περιοχή, είτε από άλλα μέρη της Ελλάδας.

Η παλιά πόλη έχει κτιστεί στα ερείπια της πόλης Φαραί που όπως έχει αναφέρει ο Όμηρος ήταν πολυάνθρωποι. Στην Καλαμάτα υπάρχουν πολλά ιστορικά μοναστήρια, όπως το μοναστήρι των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης στη βορειοδυτική πλευρά της πόλης, κάτω από το κάστρο. Το μοναστήρι της Ζωοδόχου Πηγής Βελανιδιάς, 5 χλμ. Βορειοανατολικά της πόλης και το οποίο ιδρύθηκε το 1679.

Επίσης υπάρχουν πολλά μνημεία και ερείπια από την αρχαιότητα πόλη τόσο μέσα στη πόλη αλλά και τις γύρω περιοχές καθώς και μυκηναϊκή τάφοι στον οικισμό Ακοβίτικων, 2 χλμ. από την πόλη. Το μουσείο Μητροπόλεως Μεσσηνίας διαθέτει παλαιοχριστιανικά γλυπτά, ιερά σκευή και εικόνες, χειρόγραφα και άλλα θρησκευτικά κειμήλια. Στο λαογραφικό μουσείο, που στεγάζεται στο αρχοντικό Κυριακού, εκτίθενται κειμήλια της επανάστασης του 1821, πίνακες ζωγραφικής, εκκλησιαστικά και λειτουργικά σκευή. Στολίδι της πόλης αποτελεί ο Μητροπολιτικός ναός της Παναγίας της Υπαπαντής. Όλα αυτά συνθέτουν και μας δίνουν την εικόνα της όμορφης Καλαμάτας, της << νύμφης >> του Μεσσηνιακού.

1.4 Η περιφέρεια της πόλης

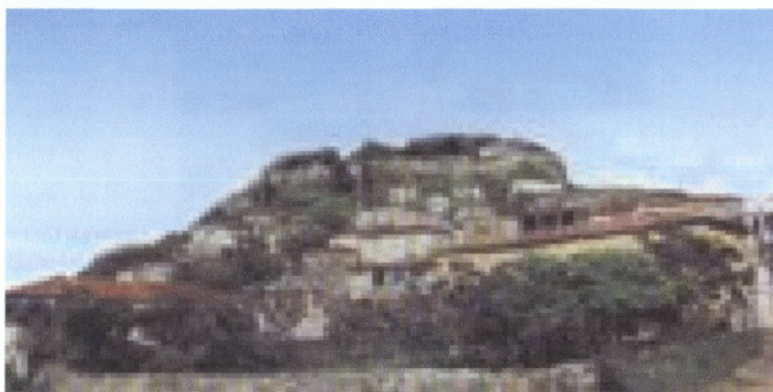
- **Οι παλιοί περιφερειακοί πυρήνες (χωριά)** . Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι περιοχές Ακοβίτικα , Φραγκοπήγαδο, Αβραμιού, Καλύβια, Πέταλο, Αγ. Άννα, Αγ. Παρασκευή και ο συνοικισμός “Φαραί “ (Γιαννιτσάνικα). Έχουν αναπτυχθεί κυρίως γύρω από το βασικό δρόμο, που τέμνει κάθετα την πόλη από Δύση προς Ανατολή, την οδό Αθηνών και την οδό προς Μάνη.
- **Οι προσφυγικοί συνοικισμοί** είναι συνολικά οκτώ. Η Αγία Τριάδα, η Πλεύνα, ο Κορδίας, η Φυτεία, ο Άγ. Κωνσταντίνος, ο Νικηταράς, της Αναλήψεως και ο συνοικισμός Αγίου Ιωάννου Ράχης. Οι περιοχές αυτές αναπτύχθηκαν στο μεσοπόλεμο και μετά τον πόλεμο. Οι κάτοικοι τους προέρχονται κυρίως από τις γύρω περιοχές.
- **Οι εργατικές κατοικίες** οι οποίες συγκροτούν δύο οικιστικούς πυρήνες στην περίμετρο της πόλης : ο ένας βρίσκεται δυτικά της Πλεύνας και βόρεια της οδού Αθηνών και ο άλλος νότια του Στρατοπέδου, στην οδό Λακωνικής.

1.5 Αξιοθέατα της Καλαμάτας

Το κάστρο

Το μεσαιωνικό κάστρο της πόλης, χτίστηκε το 1210 μ.χ από το Γοδεφρείδο Α΄ Βύλλαρδουίνο, κατοικήθηκε δε από την πριγκιπέσα Ιζαμπώ. Το κάστρο αποτελείται από δύο οχυρωματικούς περιβόλους και ένα εσωτερικό φρούριο. Πάνω από την κεντρική θολωτή είσοδο αν προσέξει κανείς θα δει το λιοντάρι του Αγ. Μάρκου της Βενετίας.

Στο κάστρο επίσης βρίσκεται και το υπέροχο αμφιθέατρο όπου δίνονται πολλές καλλιτεχνικές - πολιτιστικές παραστάσεις όπως για παράδειγμα οι πολιτιστικές εκδηλώσεις που διοργανώνονται από την σχετική εταιρία του Δήμου Καλαμάτας (ΔΕΠΑΚ), του Λυκείου των Ελληνίδων και πολλών άλλων πολιτιστικών συλλόγων της πόλης.

Οι Άγιοι Απόστολοι

Στην Καλαμάτα συγκροτήθηκε η πρώτη κυβέρνηση υπό τον Π. Μαυρομιχάλη, εγκαταστάθηκε το πρώτο Εθνικό τυπογραφείο και εκδόθηκε η πρώτη μετεπαναστατική εφημερίδα "Σάλπιγξ Ελληνική" του Θεόκλητου Φαρμακίδη.

Εκεί οι πρώτοι επαναστατημένοι Έλληνες συνέταξαν το πρώτο έγγραφο της Μεσσηνιακής Γερουσίας το οποίο έστειλαν "προς τις Ευρωπαϊκές Αυλές", μετά την Θεία λειτουργία στον ιερό ναό των Αγ. Αποστόλων, κήρυξαν την Ελληνική επανάσταση κατά του Τούρκου κατακτητή. Από αυτό το ιστορικό εκκλησάκι ξεκίνησε η απελευθέρωση του έθνους την 23η Μαρτίου του 1821 και την Καλαμάτα να γράφεται στην ιστορία σαν την πρώτη πόλη που απελευθερώθηκε από τον Τούρκικο ζυγό.

Στην πλατεία 23ης Μαρτίου, συναντάμε το ιστορικό εκκλησάκι των Αγ. Αποστόλων. Η Εκκλησία αυτή χτίστηκε περί το 1317 από τον Αυτοκράτορα Ανδρόνικο. Στο Βυζαντινό αυτό ναό, της πόλης της Καλαμάτας που το 1821 αριθμούσε 5.000 κατοίκους, συγκροτήθηκε ο σημαντικότερος εθνικοαπελευθερωτικός στρατός υπό τον αρχιστράτηγο Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη.

Η Υπαπαντή του Σωτήρος

Ο Ναός αυτός ξεκίνησε να χτίζεται το 1839 και ολοκληρώθηκε το 1879. Σήμερα είναι το καμάρι της Μεσσηνιακής πρωτεύουσας. Λίγες εκατοντάδες μέτρα, ανατολικά των Αγ. Αποστόλων, βρίσκεται ο πολιούχος Ι.Ν. της Υπαπαντής του Σωτήρος.

Η Υπαπαντή είναι ο μεγαλοπρεπής Μητροπολιτικός ναός της Καλαμάτας. Η εικόνα της Υπαπαντής είναι θαυματουργή και εορτάζεται στις 2 Φεβρουαρίου, όπου συρρέουν χιλιάδες πιστοί από όλη την Ελλάδα για να προσκυνήσουν τη θαυματουργή εικόνα.

1.6 Ιστορική αναδρομή

1.6.1 Ετυμολογία του ονόματος

Σύμφωνα με τους καθηγητές πανεπιστημίου Ν. Πολίτη και Δ. Γεωργακά η Καλαμάτα πήρε το όνομα της από εικόνα ή μοναστήρι αφιερωμένο στην λατρεία της << Παναγίας της Καλαμάτας >> που μπήκε κατά τους βυζαντινούς χρόνους στο κάστρο.

Μια άλλη άποψη υποστηρίζει, ότι η Καλαμάτα ονομάστηκε έτσι από τους << κάλαμους >> ή τα << Καλαμάτα >> (καλάμια), που φθονούσαν στις όχθες του Νέδοντα, του ποταμού που διασχίζει την πόλη. Επίσης πόλη Καλάμα αναφέρει ο Πausανίας κοντά στη Θουρία.

1.6.2 Ιστορικά στοιχεία της Καλαμάτας

Αρχαιότητα

Η Καλαμάτα πρωτοεμφανίζεται εδώ και 1150 χρόνια. Άρχισε να κτίζεται πάνω στα αρχαία ερείπια των Ομηρικών ή των κλασσικών χρόνων, όπως απέδειξαν ανασκαφικές εργασίες πριν από 80 περίπου χρόνια.

Η ιστορία της ξεκινάει από τα παλιά χρόνια, από την εποχή του Ομήρου, Η σημερινή πόλη είναι συνέχεια και στον ίδιο περίπου τόπο με τις Ομηρικές Φαρές, μία από τις επτά πόλεις, που έδινε ο Αγαμέμνονας δώρο στον Αχιλλέα, μαζί με μια κόρη του, αν δεχόταν να γυρίσει στο πεδίο της μάχης και να πολεμήσει για την κατάκτηση της Τροίας.

Βυζαντινή περίοδος

Κατά τους πρώιμους και τους μέσους Βυζαντινούς χρόνους η σημασία της περιοχής ήταν περιορισμένη. Η περιοχή ακολούθησε γενικότερα την τύχη της Πελοποννήσου, η οποία απέκτησε ιδιαίτερη σπουδαιότητα μετά τον 8^ο αιώνα για τον οικονομικό βίο του Βυζαντίου.

Η Καλαμάτα φαίνεται πως κτίστηκε στα χρόνια των Βυζαντινών χρόνων. Κατά την Βυζαντινή περίοδο, στον τόπο που βρισκόταν η Ομηρική ακρόπολη, οικοδομήθηκε το φρούριο. Από τα χρόνια της Φραγκοκρατίας αρχίζει η νεώτερη ιστορία της Καλαμάτας. Στο << χρονικό του Μορέως >> αναφέρεται, ότι η Καλαμάτα και το κάστρο της κυριεύτηκαν σε πόλεμο από τους Φράγκους, κατά τη Δ' Σταυροφορία. Οι κατακτητές λείει το << χρονικό >> μαγεύτηκαν από τη φυσική ομορφιά του τόπου και τον τόσο εύφορο κάμπο. Έτσι όρισαν την περιοχή της Καλαμάτας, σαν μία από τις δώδεκα Βαρωνίες του << Πριγκιπάτου του Μορέως >>.

Κατά την διανομή των εδαφών της αυτοκρατορίας, μετά την Δ' Σταυροφορία (1204), η περιοχή παραχωρήθηκε στον Γουλιέλμο Σαμπλίτη, ο οποίος την παραχώρησε στον Βάιλο του Μορέως Γουλιέλμο Βιλλεαρδουίνο ως Βαρωνία της Καλαμάτας μαζί με τη Βαρωνία της Αρκαδίας. Στο κάστρο της πόλης γεννήθηκε ο γιός του Γουλιέλμου, ο Γουλιέλμος ο Β', που επιλεγόταν << Μακρυδόντης >> ή << Καλαμάτας >>. Εκεί μέσα, γεννήθηκαν και μεγάλωσαν και οι δύο θυγατέρες του

Γουλιέλμου, η Ισαβέλλα ή Ζαμπέτα, από την οποία ο Άγγελος Τερζάκης εμπνεύστηκε το ιστορικό μυθιστόρημα << Πριγκιπέσα Ιζαμπά >> και η Μαργαρίτα η << Κυρά της Άκοβας >>.

Η ηγεμονία της οικογένειας των βιλλεαρδουϊνων υπήρξε πολύ σημαντική για την ιστορία της πόλης. Η πόλη οχυρώθηκε, αναπτύχθηκε και γνώρισε οικονομική ακμή χάρη στη φιλόδοξη πολιτική της οικογένειας των Βιλλεαρδουϊνων, τα μέλη της οποίας τάφηκαν στην πόλη. Μετά τον Γουλιέλμο Βιλλεαρδουϊνο, η πόλη παραχωρήθηκε στην ηγεμονία της Ηπείρου Αγνή, η οποία παντρεύτηκε τον Νικόλαο Σαντομέρ. Το φρούριο της πόλης έγινε περίφημο, περιήλθε δε διαδοχικά σε πολλούς κυρίους ως την αγορά της πόλης από τον Νικόλαο Ατζαγιόλι (1311) και αργότερα από τον ηγεμόνα του Τάραντος Ροβέρτο, ο οποίος έφερε τον υψηλό τίτλο του αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης και παραχώρησε ορισμένες γαίες στη σύζυγο του Μαρία των Βουρβόνων, χήρα του Βασιλιά της Κύπρου Ούγου Δ΄. Ο Νικόλαος Ατζαγιόλι, με διαθήκη παραχώρησε τα υποστατικά και τους υποτελείς της Βαρωνίας Καλαμάτας στο θετό γιο του Άγγελο Ατζαγιόλι, τον μετέπειτα Αρχιεπίσκοπο Πατρών.

Πριν από το 1430, η Καλαμάτα, η Ανδρούσα, το Νησί, η Ιθώμη και η ευρύτερη περιοχή καταλήφθηκαν από τους Παλαιολόγους της Πελοποννήσου, ο δε Θεόδωρος Β΄ Παλαιολόγος τις παραχώρησε στον αδερφό του Κωνσταντίνο Παλαιολόγο, κατά την περίοδο των δυναστικών ερίδων της οικογένειας των Παλαιολόγων. Η Καλαμάτα περιήλθε τελικά στο Θωμά Παλαιολόγο, ο οποίος όμως αναγκάστηκε να την παραχωρήσει στον Δημήτριο Παλαιολόγο, μετά από πίεση του Τούρκου Σουλτάνου Μωάμεθ Β΄ και με αντάλλαγμα τα Σκαρτά της Αρκαδίας. Την Καλαμάτα υπήγαγε στην κυριαρχία των Τούρκων, μαζί με άλλες πόλεις της περιοχής, ο Αλβανός αποστάτης Χαμουζά Ζενεμπίσας, το 1459.

Νεώτεροι χρόνοι

Λίγα χρόνια μετά την κατάλυση του δεσποτάτου του Μορέως από τους Τούρκους το (1460), ο Μωάμεθ Β΄ θέλησε να ολοκληρώσει την κυριαρχία του στην Πελοπόννησο, διώχνοντας τους Βενετούς από τα κάστρα και τα άλλα επίκαιρα σημεία της περιοχής που είχαν διατηρήσει. Κατά την διάρκεια του πρώτου Βενετοτουρκικού πολέμου (1463 – 1479) η Καλαμάτα περιήλθε στους Τούρκους (1470), οι οποίοι, έντεκα χρόνια αργότερα, κατέστρεψαν το κάστρο της, όπως και το κάστρο του Άργους, της Βουρθουνίας, του Χλεμουτσίου κ.α. για να μη χρησιμεύουν ως καταφύγια ή ορμητήρια επαναστατών.

Θέατρο πολέμου έγινε η περιοχή της Καλαμάτας και στο Β΄ μισό του 17^{ου} αιώνα, κατά τους Βενετοτουρκικούς πολέμους (1645 – 1669 και 1648 – 1699). Συγκεκριμένα το 1659 οι Βενετοί για να προκαλέσουν αντιπερισπασμό στους Τούρκους, δέχτηκαν τη πρόταση Μανιατών απεσταλμένων στη Κρήτη για την απελευθέρωση της Πελοποννήσου με τη βοήθεια των Ελλήνων. Ο Φραγκίσκος Μαροζίνη με ισχυρές δυνάμεις, αποβιβάστηκε στην περιοχή της Καλαμάτας και το βενετικό ιπικό, με επικεφαλής τον Γεώργιο Κορνάρο, πραγματοποίησε επίθεση εναντίον της πόλης που εγκαταλείφθηκε από τους πανικόβλητους κατοίκους της και λεηλατήθηκε. Η Τουρκοκρατία συνεχίστηκε ως το 1865, οπότε η Καλαμάτα καταλήφθηκε από τους Βενετούς, στους οποίους παρέμεινε επί τριάντα χρόνια, ως την αρχή του τελευταίου Βενετοτουρκικού πολέμου το 17^ο αιώνα.

Το 1700 η περιοχή της Καλαμάτας αποτελούσε μια από τις δεκαέξι διοικητικές περιφέρειες στις οποίες διαίρεθηκε η περιοχή της Μεσσηνίας και η πόλη είχε 1362 κατοίκους όπως προκύπτει από την Βενετική απογραφή. Μετά την

ανάκτηση της Πελοποννήσου από τους Τούρκους, το 1715, το Βλαέτι της Καλαμάτας ήταν ένα από τα 24, στα οποία διαιρέθηκε το πασαλίκι του Μορέως και ήταν από τις πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές της Νότιας Ελλάδας, γεγονός που αποδίδεται στην απουσία ορεινής ενδοχώρας. Παρά το γεγονός ότι ο πληθυσμός μειώθηκε αισθητά από την τρομερή πανώλη του 1717 – 1718, η Καλαμάτα από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα και ως την Ελληνική Επανάσταση αναπτύχθηκε και έγινε ένα από τα ανθηρά εμπορικά κέντρα της Πελοποννήσου. Τα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα εξάγονταν στα λιμάνια της Βόρειας Ιταλίας, στη Σμύρνη, την Κωνσταντινούπολη, ενώ παράλληλα ιδιαίτερη ακμή σημειώθηκε στην τοπική βιοτεχνία, κυρίως στη μεταξουργία και στη Βυρσοδευία. Τα Καλαματιανά μαντίλια ήταν περιζήτητα και η φήμη τους διατηρήθηκε μέχρι σήμερα.

Στο τέλος του 18^{ου} αιώνα ο πληθυσμός έφτανε στους 2500 κατοίκους από τους οποίους ελάχιστοι ήταν Τούρκοι, ενώ στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, κατά τον περιηγητή Williom Gell, υπήρχαν στην πόλη τριώροφα αρχοντικά σπίτια. Ανάμεσα στις αρχοντικές οικογένειες (Κυριακού, Δουκάκη, Τζάνε κ.α) επιφανέστερη ήταν η καταγόμενη από την Μάνη οικογένεια Μπενάκη, ένα μέλος της οποίας, ο Παναγιώτης Μπενάκης, έμπορος και πρόκριτος της Καλαμάτας, υπήρξε από τους πρωτεργάτες της Πελοποννησιακής εξέγερσης κατά τα Ορλοφικά (1770 – 1774). Υπό την αρχηγεία του Μπενάκη και του Γεωργίου Μαυρομιχάλη, συγκεντρώθηκε σημαντικός αριθμός αγωνιστών στην πόλη και έγινε μια από τις κυριότερες επαναστατικές εστίες. Όταν η Πελοπόννησος συνήλθε από την καταστροφή που προκάλεσαν οι Αλβανοί μετά την καταστολή της επανάστασης, συνεχίστηκε η ανάπτυξη της Καλαμάτας, της οποίας η διοίκηση περιήλθε ουσιαστικά στα χέρια πλουσίων προκρίτων – εμπόρων, οι οποίοι είχαν τη δύναμη να αγοράζουν ακόμη και τη θέση του καθή, ώστε να διορίζεται σε αυτή πρόσωπο της εμπιστοσύνης τους. Σχηματίστηκε ένα είδος << αριστοκρατικής δημοκρατίας >> από τους ντόπιους, που διεξήγαν μόνοι τους το εμπόριο, εκτοπίζοντας τους Γάλλους και τους άλλους ξένους εμπόρους.

Στην Επανάσταση του 1821, σημαντική υπήρξε η συμβολή της Καλαμάτας. Στις 22 Μαρτίου, 2000 περίπου ένοπλοι, με επικεφαλής τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και τους Μανιάτες Μουρτζίνους, Καπατανάκιδες, Κουμαντουροίκηδες, Κυβέλλους, χρηστέηδες και τον Παναγιώτη Βενετσανάκο, κατέλαβαν καιρικές θέσεις γύρω από την πόλη, ενώ από άλλο σημείο είχαν έλθει ο Παπαφλέσσας, Νικηταράς, Αναγνωσταράς και Κεφάλας. Την επόμενη, ο Τούρκος Διοικητής Σουλεϊμάν αγάς Αρναούτογλου παρέδωσε την πόλη και στην μέση της ίδιας μέρας μπροστά στη βυζαντινή εκκλησία των Αγίων Αποστόλων, ευλογήθηκε η επαναστατική σημαία σε δοξολογία, στην οποία χοροστάτησαν 24 ιερείς και ιερομόναχοι.

Αμέσως αποφασίστηκε η συγκρότηση επαναστατικής επιτροπής που ονομάστηκε Μεσσηνιακή Γερουσία, και συντάχθηκαν δύο έγγραφα – προκηρύξεις : η Προειδοποίηση προς τα Ευρωπαϊκά αυλός εκ μέρους του φιλογενούς στρατηγού των Σπαρτιατικών στρατευμάτων Πέτρου Μαυρομιχάλη και της Μεσσηνιακής Συγκλήτου και του αρχιστράτηγου Πέτρου Μαυρομιχάλη >> που απευθυνόταν στους Αμερικανούς.

Μια προσπάθεια του Τούρκου υποναύαρχου Καρά Αλή να αποβιβάσει τουρκικό στρατό στην Καλαμάτα στο τέλος Αυγούστου 1821, για να δημιουργήσει αντιπερισπασμό στις επαναστατικές δυνάμεις όπου πολιορκούσαν την Τριπολιτσά, αντιμετωπίστηκε από ελάχιστους αγωνιστές και η πόλη παρέμεινε ελεύθερη ως την άνοιξη του 1824, όταν ο Αιγυπτιακός Στρατός του Ιμπραήμ Πασά την κυριεύσε και την πυρπόλησε.

Στην Καλαμάτα τον Αύγουστο του 1821 εκδόθηκε η πρώτη έντυπη εφημερίδα του Αγώνα, η << Σάλπιγξ Ελληνική >>. Επιστάτης και εκδότης της ορίστηκε από τον Δημήτριο Υψηλάντη ο Θεόκλητος Φαρμακίδης και εκδόθηκαν μόνο τρία φύλλα.

Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας επισκέφθηκε την Καλαμάτα το 1829. Το 1835 ιδρύθηκε το πρώτο << Ελληνικό Σχολείο >> με σχολάρχη τον κληρικό Καλλίνικο Καστόρχη. Στην εποχή του Βασιλιά Όθωνα η πόλη πήρε το όνομα Καλαμαί. Η ονομασία ήταν άστοχη και ανιστόρητη γι' αυτό με ενέργειες των τοπικών παραγόντων επαναφέρθηκε το 1960 το σωστό όνομα ΚΑΛΑΜΑΤΑ.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η Καλαμάτα είναι από τις πρώτες πόλεις στις οποίες λειτούργησε τυπογραφείο μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας. Το 1836, τυπώθηκε στο τυπογραφείο αυτό βιβλίο του Κ. Καστόρχη και αργότερα εκδόθηκε η εφημερίδα << Δίκαιον >> (1859).

Οι δύο μεγάλοι σεισμοί της 13^{ης} και 15^{ης} Σεπτεμβρίου 1986 έπληξαν ανεπανόρθωτα την Καλαμάτα. Οι νεκροί ανήλθαν σε 26, οι τραυματίες ξεπέρασαν τους 200, ενώ το 22 % των κτιρίων της πόλης κρίθηκαν καταδαφιστέα, το 21 % με σοβαρές βλάβες και το 25% με ελαφρές βλάβες. Οι μεγαλύτερες καταστροφές σημειώθηκαν στη παλιά πόλη και στην παραλιακή συνοικία Αρμένικα. Πολλοί από τους κατοίκους εγκατέλειψαν την πόλη για να εγκατασταθούν στα γύρω χωριά ή σε άλλες πόλεις της χώρας, ενώ οι σεισμόπληκτοι κάτοικοι στεγάστηκαν προσωρινά σε πλοία ελλιμενισμένα στο λιμάνι της Καλαμάτας και σε σκηνές. Αργότερα, κατασκευάστηκαν λυόμενα σπίτια που στέγασαν τον πληθυσμό και η πόλη άρχισε να ανοικοδομείται

1.6.3 ΙΔΡΥΣΗ ΣΥΣΤΑΣΗ – ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Σχηματισμός :

Ο Δήμος Καλαμάτας σχηματίστηκε με το Β.Δ της 9^{ης} Απριλίου 1835 ως δήμος της επαρχίας Καλαμών. Κατατάχθηκε στην Β τάξη, με πληθυσμό 3862 κατοίκους και έδρα ορίστηκε η Καλαμάτα. Ο δημότης ονομάστηκε Καλάμιος.

Αρχική σύσταση

Ο Δήμος Καλαμάτας στην αρχική του σύσταση περιλάμβανε τις εξής κοινότητες : Καλαμαί (2691 κάτοικοι), Λινέϊκα ή Λεϊκα (92 κάτοικοι), Σπητάκια (54 κάτοικοι), Κτσαρέϊκα (46 κάτοικοι), Καλάμι (113 κάτοικοι), Ασπρόχωμα (143 κάτοικοι), Γιάνιτσα (723 κάτοικοι).

Μεταγενέστερες προσαρτήσεις :

Αργότερα στο Δήμο προσαρτήθηκαν και οι εξής κοινότητες : Αβραμίου. Παραλία Καλαμών, Καλύβια, Πλεύνα, Μονή Βελανιδιάς, Κατσικόβο, Χάνια, Κουμουνδούρου, Αράχωβα, Μονή Δημόβας, Ταμπακείκα, Διαλελυμένες Μονές Αγίας Τριάδος και Προφήτου Ηλία, Μονή Αγίου Κωνσταντίνου, Αλμυρός, Αλωνάκι, Μένικα, Μιχαλέϊκα, Νέα Καλάμαι, Νεράκι και Καρβούνη.

Με το Β.Δ της 22ας Ιανουαρίου 1841 (ΦΕΚ 5) « Περί διατηρήσεως των δήμων της επαρχίας Καλαμών >>, ο δήμος Καλαμάτας διατήρησε τα όρια, τη σύσταση, την έδρα και την τάξη του με πληθυσμό 3690 κατοίκους.

Με το Β.Δ Της 24^{ης} Νοεμβρίου 1860 (ΦΕΚ 59), εγκρίθηκε << ...επί της παραλίας Καλαμών να συνοικισθεί πόλης φέρουσα την επωνυμία << Νέα Καλάμαι >> ... >>.

Ο δήμος Καλαμάτας κατατάχθηκε στην Α' τάξη με πληθυσμό 11642 κατοίκους με το Β.Δ της 6^{ης} Σεπτεμβρίου 1879 (ΦΕΚ 64).

Νόμος Καποδίστρια

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2539 : Συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Άρθρο 1 : Σύσταση των δήμων και των κοινοτήτων

Οι πρωτοβάθμιοι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης συγκροτούνται ανά νομό ως εξής : ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

36. 15. Δήμος Καλαμάτας αποτελούμενος από το δήμο Καλαμάτας και τις κοινότητες : 1. Αλαγονίας, 2. Αντικαλάμου, 3. Αρτεμισίας, 4. Ασπροχώματος, 5. Βέργας, 6. Ελαιοχωρίου, 7. Καρβελίου, 8. Λαδά, 9. Λαιϊκών, 10. Μικράς Μαντινείας, 11. Νεδούσης, 12. Πηγών, 13. Σπερχογείας, οι οποίοι καταργούνται.

Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Καλαμάτα του τέως δήμου Καλαμάτας.

Άρθρο 22 : Τηλεφωνικές αιτήσεις, αποστολή βεβαιώσεων χωρίς αίτηση πολίτη και αναζήτηση πιστοποιητικών από την υπηρεσία.

1. Οι αιτήσεις των πολιτών για έκδοση:

- Αποσπάσματος ληξιαρχικών πράξεων γέννησης, γάμου, θανάτου,
- Πιστοποιητικού γέννησης,
- Πιστοποιητικού στρατολόγησης κατάστασης (τύπου Α και Β)
- Πιστοποιητικού ποινικού μητρώου και
- Αποδεικτικού φορολογικής ενημερότητας

είναι δυνατόν να υποβάλλονται τηλεφωνικά μέσω Ο.Τ.Ε.

Ο Ο.Τ.Ε μεταβιβάζει τις τηλεφωνικές αιτήσεις στις αρμόδιες υπηρεσίες με οποιοδήποτε πρόσφορο μέσο και ιδιαίτερα την τηλεομοιοτυπία, τηλετυπία, τον ηλεκτρονικό υπολογιστή ή την τηλεφωνία.

Άρθρο 26: Τρόπος κάλυψης δαπανών

Από τις διατάξεις του παρόντος προκαλούνται δαπάνες σε βάρος του Κρατικού Προϋπολογισμού, των προϋπολογισμών των Ο.Τ.Α και Τ.Ε.Ο, καθώς και του Λογαριασμού Πληρωμής Αποδοχών κοινοτικών υπαλλήλων και του Λογαριασμού του άρθρου 67 του ν.δ/τος 3033-1954, οι οποίες αναμένεται να καλυφθούν για μια πενταετία από την εξοικονόμηση δαπάνης που θα προκύψει λόγω της σημαντικής μείωσης του αριθμού των πρωτοβάθμιων Ο.Τ.Α, από τη μεταφορά πόρων από λογαριασμούς εκτός Κρατικού Προϋπολογισμού προς χρηματοδότηση στο Ε.Π.Τ.Α. και από την αναμενόμενη αύξηση των εσόδων του Δημοσίου με τη λήψη άλλων μέτρων.

1.7 Πληθυσμός Δήμου Καλαμάτας

ΕΤΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
1848	6.263
1849	6.382
1850	6.447
1851	6.471
1852	6.526
1853	5.629
1854	5.688
1855	5.710
1856	6.178
1861	8.373
1870	9.411
1879	11.642
1889	15.479
1896	20.309
1907	21.489
1856	6.178

Πίνακας 1
Στοιχεία πηγή Ε.Σ. Υ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

2.1 Γεωμορφολογία του Δήμου Καλαμάτας

Τα υψηλότερα όρη του νομού Μεσσηνίας είναι στη βόρεια περιοχή, τα όρη Νόμια ή Τετράζιο (1.389 m) και Ελληνίτσα (1285 m) στα σύνορα του νομού με την Αρκαδία. Στο νότιο τμήμα του νομού της Μεσσηνίας, παρουσιάζεται το όρος Λυκόδημο (959 m) και πιο νότια το όρος Κούκουρας που αποτελεί το νότιο άκρο της Χερσονήσου της Μεσσηνίας. Η διαμόρφωση του εδάφους σε συνδυασμό με τους ορεινούς όγκους οι οποίοι δέχονται μεγάλες ποσότητες ατμοσφαιρικών κατακρημνισμάτων, έχουν ως αποτέλεσμα σχετική αφθονία υπόγειων νερών, πηγών, ποταμών και χειμάρρων.

Οι κυριότεροι ποταμοί της Μεσσηνίας είναι ο Πάμισος και ο Νέδας. Ο Πάμισος έχει μήκος 43 km, πηγάζει από την Κεντρική Μεσσηνία διασχίζει το νομό από βορρά προς νότο και εκβάλλει στο Μεσσηνιακό κόλπο κοντά στη Μεσσήνη. Κατά μήκος του ποταμού, έχουν γίνει αρκετά εγγειοβελτιωτικά έργα για την άρδευση της πεδιάδας που διαρρέει. Η παροχή του υπολογίζεται γύρω στα 3000 l/sec κατά το μήνα Ιούλιο. Εκτός των δύο παραπάνω ποταμών, υπάρχουν επίσης και δύο σημαντικοί χειμάρροι, ο Νέδων και ο Βαλύρας. Ο χειμάρρος Νέδων, πηγάζει από τα όρη της Αλαγονίας, διατρέχει την πεδιάδα των Καλαμών και εκβάλλει στο Μεσσηνιακό Κόλπο. Κατά τη διαδρομή του, λόγω των μεγάλων υψομετρικών διαφορών, ο χειμάρρος διαβρώνει τους σχηματισμούς από τους οποίους διέρχεται, με αποτέλεσμα να μεταφέρει στη θάλασσα μεγάλες ποσότητες φερτών υλικών βαθμός αξιοποίησης του υδάτινου επιφανειακού δυναμικού του νομού για κάθε χρήση (γεωργική, αστική και βιομηχανική) υπολογίζεται σε 70-75% περίπου.

Ο νομός Μεσσηνίας στερείται λιμνών. Ιστορικά στοιχεία αναφέρουν την ύπαρξη μιας λεκάνης στα βόρεια του νομού μεταξύ των ορεινών όγκων Νόμια, Ιθώμη και Ελληνίτσα.

2.1.1 Γεωλογία και ορυκτός πλούτος

Η υδρογεωλογική συμπεριφορά των σχηματισμών που δομούν την περιοχή καθορίζεται τόσο από τη λιθοστρωματογραφία όσο και την παλαιοτεκτονική εξέλιξη της περιοχής. Οι καρστικοποιημένοι ασβεστόλιθοι αποτελούν τους καλύτερους υδροφορείς στην περιοχή της Μεσσηνίας. Μεγάλες ποσότητες νερού καταισδύουν μέσα από τα ρήγματα, τις διακλάσεις και τους καρστικούς αγωγούς των μακροδιαπερατών αυτών σχηματισμών, μέχρι να συναντήσουν σχηματισμούς αδιαπέραστους (φλύσχης) ή διαπερατούς αλλά μικρής διαβιβαστικότητας, οπότε οι ποσότητες αυτές εξέρχονται με τη μορφή πηγών υπερχειλίσεως ή υπερχειλίσεως-επαφής. Αρκετές από τις πηγές παρουσιάζουν σταθερότητα ως προς την παροχή και μικρό εύρος διακύμανσης. Γεωτρήσεις στους ασβεστόλιθους έχουν δώσει πολύ μεγάλες παροχές της τάξης των 100 m³/h.

Γενικά στις κοιλάδες όλων σχεδόν των χειμάρρων της περιοχής υπάρχουν τεταρτογενείς αποθέσεις, το πάχος τους όμως είναι μικρό και η υδροφορία τους επαρκεί για να καλύψει μόνο τοπικές ανάγκες. Στην περιοχή κάτω Μεσσηνίας -

Καλαμάτας (κοιλιάδα Παμίσου) επικρατούν πλειοκαινικά ιζήματα (αποθέσεις ποταμών) τα οποία έχουν δημιουργήσει ένα καλό υδροφορέα. Οι γεωτρήσεις που έχουν πραγματοποιηθεί έχουν μικρό βάθος και παροχές πάνω από 20m³/h. Η στάθμη των υπόγειων νερών είναι ψηλή και συχνά φθάνει στην επιφάνεια του εδάφους.

Στο νομό Μεσσηνίας μέχρι το 1986 δεν είχε πραγματοποιηθεί μια ολοκληρωμένη μελέτη του υπεδάφους με σκοπό την ανεύρεση και αξιοποίηση του Ορυκτού πλούτου. ποταμοί που υπάρχουν παρέχουν μόνο χειμαρρώδη ροή. Στο ανατολικό τμήμα της περιοχής όπου αναπτύσσονται ασβεστόλιθοι της Πίνδου παρατηρείται μια μικρή υδροφορία τοπικού ενδιαφέροντος. Στις περιοχές Κατσαρού, Γαργαλιάνων, Κυπαρισσίας και Καλαμάτας υπάρχουν λατομεία αδρανών υλικών. Λατομεία μαρμάρων λειτουργούν στις κοινότητες Κάμπου (επαρχία Καλαμάτας), Μάνδρας (επαρχία Μεσσηνίας) και στην περιοχή Κουρτάκη επίσης επισημαίνεται η εμφάνιση μικτών θειούχων μεταλλευμάτων στην κοινότητα Αρτεμισίας της επαρχίας Καλαμάτας.

2.2 Κλιματολογικές συνθήκες

Το κλίμα της περιοχής όπως και όλου του Νομού Μεσσηνίας, χαρακτηρίζεται από εύκρατο μέχρι υποτροπικό. Η θερμή περίοδος διαρκεί από Μάιο μέχρι Οκτώβριο και η ψυχρή από το Νοέμβριο μέχρι τον Απρίλιο. Στην περιοχή επικρατούν οι άνεμοι των βορειών διευθύνσεων με συχνότητα 25%.

Το μέσο ετήσιο ύψος βροχοπτώσεων είναι 751,2 mm. Το μέγιστο ύψος των βροχοπτώσεων εμφανίζεται το χειμώνα με 332,3 mm, ακολουθεί το φθινόπωρο με 249,9 mm, μετά η άνοιξη με 146,6 mm και τέλος το καλοκαίρι με 22,4 mm.

Ο ξηρότερος μήνας είναι ο Ιούνιος με 5,2 mm, ενώ ο βροχερότερος μήνας είναι ο Νοέμβριος με 138,2 mm. Η μέση ετήσια σχετική υγρασία ανέρχεται σε 67,7% με ξηρότερο μήνα τον Ιούλιο (57,9%) και υγρότερο το Νοέμβριο (74,6%).

2.3 Σεισμικότητα

Ο Δήμος Καλαμάτας και ο Νομός Μεσσηνίας γενικότερα συγκαταλέγεται στις πλέον σεισμόπληκτες περιοχές της χώρας. Αυτό αιτιολογείται από την γειτνίασή της με την Ελληνική τάφρο που αντιστοιχεί στην ζώνη βύθισης της Αφρικανικής πλάκας κάτω από την Ευρασιατική. Σ' ολόκληρη την έκτασή της, καθώς και στον περιβάλλοντα θαλάσσιο χώρο (Μεσσηνιακός κόλπος), παρατηρούνται σημαντικές νεοτεκτονικές ζώνες. Τα ενεργά ρήγματα των ζωνών αυτών έχουν προκαλέσει ένα πλήθος σεισμών μαρτυρίες για τους οποίους έχουμε από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Ο Νομός Μεσσηνίας υπήρξε επίκεντρο σεισμών μέσου βάθους (<60 Km) εντάσεως μέχρι 6,5 R, αλλά οι περισσότεροι ισχυροί σεισμοί της περιοχής υπήρξαν μικρού βάθους (<10 Km). Στις 13 Σεπτεμβρίου 1986, σεισμός μεγέθους 6,2 στην ευρύτερη περιοχή Καλαμάτας, είχε σαν αποτέλεσμα την κατάρρευση σημαντικού αριθμού οικιών και μεγάλες βλάβες που στοίχισαν την ζωή σε αρκετούς ανθρώπους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

3.1 Γενικά

Οι δυνατότητες για την οικονομική ανάπτυξη της Καλαμάτας υπάρχουν, αλλά οι δυσκολίες είναι πολλές. Η βιομηχανική ανάπτυξη π.χ μπορεί να χάσει κάθε ευοίωνοι προοπτική, αν η υπολειτουργία του λιμανιού και η έλλειψη καλού οδικού δικτύου αποτρέψουν κάποιες ισχυρές μονάδες να εγκατασταθούν στην περιοχή. Μπορεί κανείς να σκεφτεί και ανάλογες περιπτώσεις για τον τομέα της γεωργίας αλλά και τον τουρισμό.

Η οικονομική ανάπτυξη της Καλαμάτας πρέπει να στηρίζεται στην ανάπτυξη των τριών τομέων παραγωγής (πρωτογενή, δευτερογενή, τριτογενή), στις σχέσεις που αναπτύσσονται στο εσωτερικό του κάθε τομέα, καθώς και στις σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα σ' αυτούς του τομείς. Γενικά η πόλη θα πρέπει να δημιουργήσει συνθήκες αρμονικής ανάπτυξης των τριών παραγωγικών τομέων, αξιοποιώντας βέβαια περισσότερο εκείνες τις δραστηριότητες οι οποίες θα διαδραματίσουν ένα ρόλο <<πλοηγού >> στην τοπική οικονομία, αποφεύγοντας την αποκλειστική μόνο ειδίκευση.

3.2 Υποδομές

Βιοτεχνικό Πάρκο Καλαμάτας (ΒΙΟΠΑ)

Αποτελεί τον μεγαλύτερο οργανωμένο χώρο συγκέντρωσης βιοτεχνικών και άλλων επιχειρήσεων σε επίπεδο Νομού. Δημιουργήθηκε το 1990 και ήδη λειτουργεί με επιτυχία αφού έχει πληρότητα 100%. Το ΒΙΟ.ΠΑ αποτέλεσε πιλοτική δράση στα πλαίσια του σχεδιασμού της ανασυγκρότησης της πόλης μετά τους σεισμούς του 1986.

Καταλαμβάνει έκταση 52 στρέμματα και έχει αναπτυχθεί σε 3 βασικές πτέρυγες που απαριθμούν συνολικά 64 βιοτεχνικές μονάδες. Οι εκτάσεις που καταλαμβάνει η κάθε επιχείρηση ποικίλουν σε μεγέθη από 81 τ.μ. ελάχιστο έως 245 μέγιστο, και παραχωρούνται με ενοίκιο στις επλόμενες χρήσεις.

Οι βασικές κατηγορίες επιχειρήσεων που στεγάζονται εκεί προέρχονται από τον τομέα του αυτοκινήτου (συνεργεία, ελαστικά, μηχανές, ηλεκτρονικές επισκευές κ.ο.κ), και πολλές άλλες επιχειρήσεις με ποικιλόμορφες δραστηριότητες όπως πλυντήρια, επεξεργασία κρεάτων, πλαστικές κατασκευές, μηχανογραφικά έντυπα, γραφικές τέχνες, κεντήματα και έτοιμο ένδυμα, εταιρίες μεταφορών, επισκευές ψυγείων που συνεισφέρουν στην τοπική προστιθέμενη αξία και συμβάλλουν στην ανάπτυξη των ΜΜΕ, στηρίζοντας και την τοπική απασχόληση σημαντικά.

Εντός του Βιοτεχνικού Πάρκου έχουν εγκατασταθεί, η διαχειρίστρια Αναπτυξιακή Επιχείρηση Καλαμάτας (ΑΔΕΚ) που ιδρύθηκε κυρίως για την λειτουργία και ανάπτυξη του ΒΙΟ.ΠΑ, καθώς και ο ΕΟΜΜΕΧ. Το ΒΙΟ.ΠΑ θεωρείται πλέον κορεσμένο, ενώ υπάρχει αρκετά σημαντική ζήτηση εκ μέρους τοπικών

επιχειρήσεων για εγκατάσταση εντός αυτού, η οποία όμως δεν μπορεί να ικανοποιηθεί. Γι' αυτό είχε υποβληθεί πρόταση στο ΕΠΒ (1994-99), στα πλαίσια του 1^{ου} υποπρογράμματος, δράση αναβάθμισης και δημιουργίας βιομηχανικών υποδομών που αφορούσε την επέκταση του ΒΙΟ.ΠΑ σε παρακείμενη περιοχή, αξιοποιώντας το νέο θεσμικό πλαίσιο των ΒΕ.ΠΕ με κοινή δράση για μικτή ανάπτυξη από πλευράς Δήμου και Ιδιωτών. Το πρόγραμμα αξιολογήθηκε ευμενώς από την επιτροπή παρακολούθησης του ΕΠΒ, υπάρχουν όμως αμφιβολίες περί της τελικής του υλοποίησης

Τ.Ε.Ι ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Οι εγκαταστάσεις του Ιδρύματος βρίσκονται δυτικά και σε απόσταση 6^ο χιλ. από την πόλη της Καλαμάτας στον οικισμό Αντικάλαμος. Το κτιριακό συγκρότημα κατά το ήμισυ διώροφο, καταλαμβάνει επιφάνεια 16.000 τ.μ. επί οικοπέδου 115.000 τ.μ. Πέραν αυτού αρδευόμενο αγρόκτημα 40.000 τ.μ. ιδιοκτησίας της Μονής Μεγίστης Λαύρας καλύπτει τις ανάγκες της ΣΤΕΓ σε ασκήσεις των σπουδαστών στον αγρό με μακροχρόνια σύμβαση ενοικίασης που έχει υπογραφεί με το ΤΕΙ Καλαμάτας. Στον περιβάλλοντα χώρο υπάρχουν αθλητικές εγκαταστάσεις, θερμοκήπια και δενδροκομείο για τις εκπαιδευτικές ανάγκες της Σχολής Τεχνολογίας-Γεωπονίας.

Το Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (Τ.Ε.Ι) Καλαμάτας ιδρύθηκε με το Προεδρικό Διάταγμα 502/89 και η λειτουργία του άρχισε το Φεβρουάριο του 1990. Τα πρώτα δύο τμήματα που λειτούργησαν τότε ήταν το Τμήμα Διοίκησης Υγείας και Πρόνοιας και το Τμήμα Φυτικής Παραγωγής. Στη συνέχεια για τη Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας προστέθηκαν και τα Τμήματα Διοίκησης Μονάδων Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Ελεγκτικών και Ασφαλιστικών Εργασιών. Στη Σχολή Τεχνολογίας Γεωπονίας προστέθηκαν τα Τμήματα Θερμοκηπιακών Καλλιεργειών και Ανθοκομίας, Τεχνολογίας Γεωργικών Προϊόντων. Από το Σεπτέμβριο του 1998 λειτουργεί επίσης Πρόγραμμα σπουδών Επιλογής (ΠΣΕ) με τίτλο Τεχνολογίες Ολοκληρωμένης Γεωργίας.

Συνεργασία με το Τ.Ε.Ι Καλαμάτας, την οποία θέλει να αναπτύξει, έχει ξεκινήσει το ΠεΣΥΠ Πελοποννήσου. Στο πλαίσιο της συνεργασίας αυτής προωθείται η δημιουργία Σχολής Νοσηλευτικής στο Τ.Ε.Ι, προκειμένου να υπάρχουν νοσηλευτές, ενώ το επιχειρησιακό πλάνο ετοιμάζεται από το Τεχνολογικό Ίδρυμα της μεσσηνιακής πρωτεύουσας.

Εκτός από τις Σχολές και τα Τμήματα των ειδικοτήτων σπουδών, το ΤΕΙ διαθέτει και ένα αριθμό Τμημάτων και γραφείων Διοικητικών Υπηρεσιών. Τα κυριότερα είναι το Τμήμα Διοικητικών Υποθέσεων, το Τμήμα Οικονομικών Υποθέσεων, το Τμήμα Γραμματείας και Διεκπεραίωσης, το Τμήμα Εκδόσεων και Βιβλιοθήκης, το Γραφείο Δημοσίων Σχέσεων, η Τεχνική Υπηρεσία, η Υπηρεσία Αγροκτήματος, η Υγειονομική Υπηρεσία, οι Γραμματείς των Σχολών και των Τμημάτων, καθώς και το Γραφείο Διασύνδεσης.

Το ανθρώπινο δυναμικό του ΤΕΙ Καλαμάτας σήμερα αποτελείται από: 34 μόνιμους καθηγητές διαφόρων βαθμίδων, 45 διοικητικούς υπαλλήλους διαφόρων ειδικοτήτων, 4.100 ενεργούς σπουδαστές, ο αριθμός των οποίων αυξάνεται σε κάθε εξάμηνο. Το εκπαιδευτικό έργο συντελείται από 170 έκτακτους καθηγητές διαφόρων βαθμίδων.

Κρατικός Αερολιμένας Καλαμάτας

Ο Κρατικός Αερολιμένας Καλαμάτας λειτουργεί από το 1959 και είναι ένας από τα 15 Διεθνή σύγχρονα Ελληνικά Αεροδρόμια.. Για 20 χρόνια περίπου λειτούργησε στο Αεροδρόμιο της Τριόδου. Η απόσταση από την πόλη της Καλαμάτας είναι 7 km.

Λόγω της ανάγκης χρήσεως μεγαλύτερου διαδρόμου προσγείωσης από τα σύγχρονα αεροσκάφη μεταφέρθηκε στις 19-7-1970 στο νότιο άκρο του αεροδρομίου της 120 ΠΕΑ όπου λειτούργησε μέχρι την 19-1-1991. Από τις 16/1/91 μέχρι σήμερα λειτουργεί σε ιδιόκτητους χώρους της Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας εμβαδού 2450 m², στη Ν.Α. πλευρά της 120 Π.Ε.Α.

Το 1986 με το ξεκίνημα των πτήσεων charter από το εξωτερικό, παρουσιάστηκε η ανάγκη κατασκευής νέων εγκαταστάσεων. Το έργο ολοκληρώθηκε σύντομα και στις 16-1-1991 ετέθη σε λειτουργία ο νέος Αεροσταθμός όπως τον γνωρίζουμε σήμερα.

Αποστολή του αερολιμένα Καλαμάτας είναι η εξυπηρέτηση των αναγκών αερομεταφοράς και κατ' επέκταση η συμβολή του στην ανάπτυξη και την πρόοδο της Μεσσηνίας, αλλά και της ευρύτερης περιφέρειας.

ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ

Η αποχέτευση καλύπτει το 80% της πόλης και το υπόλοιπο 20% και όλα τα άλλα Δημοτικά Διαμερίσματα εξυπηρετούνται με βόθρους. Τα λύματα είτε μέσω του δικτύου αποχέτευσης, ή μέσω ειδικών οχημάτων καταλήγουν στην εγκατάσταση επεξεργασίας λυμάτων, που λειτουργεί στην έδρα της Καλαμάτας.

Το 1982 λειτούργησε μονάδα επεξεργασίας βοθρολυμάτων. Το 1986 λειτούργησε μονάδα αστικών λυμάτων. Η δυναμικότητα της αντιστοιχούσε σε 20.000 ισοδύναμους κατοίκους. Το 1991 με την κατασκευή νέων έργων η δυναμικότητα της εγκατάστασης αυξήθηκε σε 60.000 ισοδύναμους κατοίκους.

Το 1993 εκπονήθηκε 'Μελέτη Περιβαλλοντολογικών Επιπτώσεων και Κοινωνικής Σκοπιμότητας' που αφορούσε την εγκατάσταση Βιολογικού Καθαρισμού αστικών λυμάτων και αποβλήτων γεωργικών βιομηχανιών της καλλιέργειας.

Οι υπάρχουσες εγκαταστάσεις βιολογικού καθαρισμού έχει προβλεφθεί να εξυπηρετούν 60.000 κατοίκους περίπου. Με τη συνένωση όμως των Ο.Τ.Α δεν επαρκεί δεδομένου ότι εκεί θα καταλήγουν και τα λύματα του Δήμου Μεσσήνης.

3.3 Ο πρωτογενής τομέας παραγωγής

Ο πρωτογενής τομέας αδυνατεί να αποτελέσει τη βασική οικονομική δύναμη για την ανάπτυξη ενός αστικού κέντρου σαν την Καλαμάτα. Οι προοπτικές όμως για να συμβάλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη της πόλης υπάρχουν.

Στη δυτική αλλά και την ανατολική περιοχή της Καλαμάτας, υπάρχουν αρκετές εντατικές καλλιέργειες με ικανοποιητική στρεμματική απόδοση. Σε μεγάλο ποσοστό τα προϊόντα τα εμπορεύονται οι ίδιοι οι παραγωγοί του. Από τις μόνιμες καλλιέργειες, το μεγαλύτερο ποσοστό κατέχουν τα εσπεριδοειδή (πορτοκάλια, λεμόνια, μανταρίνια, κ.α), καθώς και η ελιά, που ξεπερνά το 50% του συνολικού εισοδήματος με αυξητική τάση διαχρονικά. Οι μέθοδοι καλλιέργειας βρίσκονται σε ικανοποιητικό επίπεδο. Από τις εποχιακές καλλιέργειες πρωταρχικό ρόλο παίζουν τα κηπευτικά στα οποία τόσο οι καλλιεργητικές μέθοδοι, όσο και οι παραγόμενες ποσότητες βρίσκονται σε πολύ ικανοποιητικό επίπεδο, ενώ εμφανής είναι και ο εξαγωγικός προσανατολισμός αυτών των δραστηριοτήτων. Η πρωιμότητα και στις καλλιέργειες αυτές αποτελεί το βασικό τους χαρακτηριστικό. Η πατάτα κατέχει ξεχωριστή θέση στην παραγωγή των κηπευτικών, γιατί από πλευράς πρωιμότητας κατέχει την πρώτη θέση στην Ελλάδα.

Ελαιόλαδο; Οι ελαιώνες καλύπτουν το 80% περίπου των καλλιεργούμενων εδαφών σημειώνοντας σημαντική αύξηση την 12ετία. Ο αριθμός των δένδρων είναι 9,2 εκατομμύρια περίπου (1997). Η αξία του ελαιολάδου ξεπερνά το 50% της συνολικής αξίας φυτικής παραγωγής τα τελευταία έτη, από 40-45% που ήταν περίπου την προηγούμενη δεκαετία. Οι τιμές παρουσιάζουν μια ικανοποιητική αύξηση (μέση ετήσια μεταβολή 16,4%), ενώ η παραγωγή δεν έχει διαφοροποιηθεί σημαντικά,

καθότι οι νέες εκτάσεις που έχουν προστεθεί δεν έχουν αρχίσει να αποδίδουν ακόμη, και κυμαίνεται στα πλαίσια των φυσιολογικών διακυμάνσεων, γύρω στους 40.000 τόνους ανά έτος.

Ελιές βρώσιμες (Ελιές Καλαμών) : Είναι μια παραδοσιακή και σημαντική καλλιέργεια για το Νομό, όχι τόσο λόγω της συνολικής αξίας παραγωγής όσο λόγω του καθιερωμένου και διεθνώς ονόματος της ποικιλίας και του προϊόντος. Το προϊόν παρουσιάζει μια σημαντική φθίνουσα πορεία διαχρονικά, τόσο ως προς την καλλιεργούμενη έκταση, η οποία μειώθηκε κατά 70% περίπου από το 1985 έως το 1995 (από 24.200 στρ. σε 6.700 στρ.) όσο και ως προς την παραγόμενη ποσότητα η οποία σημείωσε μείωση κατά 50% περίπου (από 4.500 τόνους σε 2.500 περίπου). Η τιμή παρουσιάζει ικανοποιητική άνοδο (13% ανά έτος κατά μέσο όρο), με αποτέλεσμα να αυξάνει η αξία παραγωγής σε τρέχουσες τιμές σημαντικά, παρά τη μείωση της παραγωγής. Η συμμετοχή του προϊόντος στη συνολική αξία παραγωγής βρίσκεται κατά μέσο όρο λίγο κάτω από το 2%.

Τα αμπέλια παρουσιάζουν στασιμότητα συνολικά στη 12ετία. Η έκταση και η παραγωγή δεν μεταβάλλονται κατά μέσο όρο και το ίδιο ισχύει και για την στρεμματική απόδοση. Οι τιμές μεταβάλλονται σημαντικά (τριπλασιάζονται στη διάρκεια της περιόδου), ενώ η συμμετοχή του προϊόντος στην αξία φυτικής παραγωγής παραμένει σταθερή στο 3% κατά μέσο όρο.

Οι νωπές και αποξηραμένες οπώρες (ξηρά σύκα) ακολουθούν στην επόμενη θέση, δείχνοντας μια τάση μείωσης της συμμετοχής τους από 5% περίπου κατά μέσο όρο την προηγούμενη δεκαετία σε 3,5% - 4% περίπου τη δεκαετία του 1990. Η μείωση της παραγωγής των ξερών σύκων έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση της συμμετοχής στο αγροτικό εισόδημα παρόλο που οι τιμές παρουσιάζουν μία ικανοποιητική αύξηση (17% κατά μέσο όρο ανά έτος). Ο Νομός παράγει το 60% περίπου της συνολικής παραγωγής της Χώρας (το 20-25% παράγει η Λακωνία και το υπόλοιπο η Κύμη και η Λέσβος). Το 90-95% της παραγωγής σύκων εξάγεται στο εξωτερικό, ενώ το αποκλειστικό προνόμιο απεντόμωσης των σύκων ανά την επικράτεια της Χώρας έχει η συνεταιριστική επιχείρηση ΣΥΚΙΚΗ, με έδρα την Καλαμάτα.

Τα σιτηρά για καρπό μειώνουν τη συμμετοχή τους από 3% περίπου μέχρι το 1989 σε κάτω από 2% την τρέχουσα δεκαετία

Εσπεριδοειδή: Τα εσπεριδοειδή αποτελούσαν μια παραδοσιακή καλλιέργεια ιδίως για τον κάμπο της Καλαμάτας, η βαρύτητά τους όμως έχει μειωθεί κατά πολύ.

Σήμερα τα λεμόνια και τα πορτοκάλια συμμετέχουν με λιγότερο από 1,5% στην αξία φυτικής παραγωγής του Νομού. Ειδικότερα, η παραγωγή μειώνεται αισθητά ιδίως των πορτοκαλιών (κατά 50% περίπου) εντός της 12ετίας, ενώ η καλλιεργούμενη έκταση και για τις δυο καλλιέργειες μειώνεται κατά 30% περίπου για την ίδια περίοδο.

3.3.1 Θερμοκηπιακές εγκαταστάσεις και καλλιέργειες

Τα θερμοκήπια αποτελούν ένα σημαντικό μέρος της αγροτικής οικονομίας του Νομού. Τα περιθώρια όμως περαιτέρω επέκτασης των θερμοκηπιακών καλλιεργειών στη Μεσσηνία είναι ακόμη μεγάλα. Γενικά, οι επενδύσεις σε θερμοκήπια για τα προηγούμενα έτη δεν θεωρούνται ικανοποιητικές. Συγκρινόμενες με άλλες καλλιέργειες οι θερμοκηπιακές καλλιέργειες είναι από τις πιο δυναμικές της ελληνικής γεωργίας, με το μεγαλύτερο συγκριτικό, κατά μονάδα επιφάνειας, γεωργικό εισόδημα, ενώ η συμβολή τους στην οικονομία είναι μεγάλη και πολύπλευρη. Τα περιθώρια αύξησης των εξαγωγών μας (τόσο προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Σκανδιναβικές χώρες, τις Αραβικές χώρες όσο και τις Ανατολικοευρωπαϊκές χώρες) σε θερμοκηπιακά προϊόντα είναι μεγάλα.

Για τους λόγους αυτούς, οι θερμοκηπιακές καλλιέργειες επιδοτήθηκαν και ενισχύθηκαν στο παρελθόν και θα επιδοτούνται και ενισχύονται και στο μέλλον από διάφορους αναπτυξιακούς νόμους και προγράμματα.

Παρόλο τις πολύ ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες στο Νομό Μεσσηνίας και τις μεγάλες πεδινές εκτάσεις, ο τομέας των θερμοκηπίων δεν έχει αναπτυχθεί και εκσυγχρονιστεί όσο θα έπρεπε στο Νομό. Παρουσιάζει και τα γενικά προβλήματα αλλά και τα ιδιαίτερα προβλήματά του που έχουν να κάνουν ιδίως με την απόσταση από τις μεγάλες αγορές και με το κακό οδικό δίκτυο Καλαμάτας - Τρίπολης.

Έκταση και παραγωγή θερμοκηπίων του Νομού Μεσσηνίας, κατά καλλιέργεια

Τύπος Θερμοκηπίου	1993-1994		1994-1995		1995-1996	
	έκταση	παραγωγή	έκταση	παραγωγή	έκταση	παραγωγή
Τομάτα	1.456	11.612	1.181	8.912	1.154	9.900
Αγγούρι	878	19.142	888	18.172	870	18.268
Κολοκυθάκι	520	3.600	450	3.100	500	3.250
Μελιτζάνα	80	580	50	400	70	520
Πυρεριά	124	956	234	866	111	882
Φασολάκι	141	385	198	500	245	630
Πεπόνια	45	320	20	120	30	125
Καρπούζι					10	140
Φράουλα			5	35	35	
Σύνολο	3.244	36.595	3.026	32.105	3.025	33.715

Έκταση σε στρέμματα, παραγωγή σε τόνους

Πηγή: Δ/νσεις Γεωργίας Μεσσηνίας και Τριφυλίας

3.3.2 Η παραγωγή του Νομού στα πλαίσια της Περιφέρειας και της Χώρας

- 📌 Ο Νομός παράγει το 100% (περίπου) της περιφέρειας και το 1/2 (περίπου) της χώρας σε φιστίκι αράπικο, αν και η ποσότητα και η αναλογία του στο εισόδημα του Νομού δεν είναι καθόλου σημαντική.
- 📌 Η δεύτερη πιο σημαντική (αναλογικά με την Περιφέρεια και τη Χώρα) καλλιέργεια του Νομού είναι τα ελαιοκομικά με πρωταρχικό το ελαιόλαδο (1/2 περίπου σε σχέση με την περιφέρεια και 10% περίπου ως προς τη Χώρα).
- 📌 Τα κηπευτικά είναι η Τρίτη πιο σημαντική αναλογικά καλλιέργεια (36% και 3,5% σε περιφέρεια και Χώρα αντίστοιχα).
- 📌 Σε σχέση με την περιφέρεια ιδίως, σημαντική είναι η παραγωγή του Νομού στα κτηνοτροφικά φυτά για σανό (μηδική, τριφύλλια, κ.λ.π.).
- 📌 Ο Νομός επίσης παράγει το 1/4 των αμπελουργικών της περιφέρειας και το 4% της Χώρας.
- 📌 Η σημασία των λοιπών κατηγοριών είναι αναλογική μικρή.

3.3.3 ΖΩΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Παρόλο που ο Νομός δεν λογίζεται ως κτηνοτροφικός, η παραγωγή του σε προϊόντα ζωικής προέλευσης δεν είναι αμελητέα. Σχετικά με το κρέας, σημαντική παρουσιάζεται η παραγωγή του Νομού ως προς την Περιφέρεια στο βοδινό (48%), και κατά δεύτερο λόγο στο πρόβειο και αίγαιο (20% περίπου). Ως προς τη Χώρα η παραγωγή του Νομού είναι ασήμαντη (1,3% συνολικά, 3,1% για το αίγαιο).

Στην παραγωγή γάλακτος, καθώς επίσης και στα διάφορα και δευτερογενή προϊόντα, η εικόνα είναι αντίστοιχη. Εκεί όπου ο Νομός βρίσκεται στο 3% περίπου σχετικά με τη Χώρα είναι το κατσικίσιο γάλα, τα δέρματα, το μέλι, το μαλακό τυρί και η μυζήθρα. Σχετικά με την Περιφέρεια, για τα ίδια προϊόντα η παραγωγή του Νομού βρίσκεται μεταξύ 20% και 30%.

Συμμετοχή του Νομού Μεσσηνίας στην παραγωγή επιλεγμένων προϊόντων ζωικής παραγωγής

Προϊόν	Νομός-Περιφέρεια	Νομός-Χώρα
Γάλα	19,3%	1,3%
Κρέας (ζώων & πουλερικών)	15,9%	1,1%
Τυρί	27,1%	2,8%
Μέλι	20,9%	2,7%
Αυγά	8%	0,9%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Γεωργική Στατιστική Έρευνα 1995

3.3.4 ΔΑΣΗ

Ο τομέας των δασών στο Νομό Μεσσηνίας δεν έχει μεγάλο ειδικό βάρος. Το 22,6% του Νομού καλύπτεται από δάση και η παραγωγή των δασικών προϊόντων είναι χαμηλή. Μια σημαντική συμμετοχή του Νομού παρατηρείται στις ποσότητες καυσόξυλων από γεωργικές εκτάσεις της Περιφέρειας (26% περίπου) και της Χώρας(8,5%), το οποίο οφείλεται στους ελαιώνες του Νομού. Η μη αμελητέα συμμετοχή του Νομού στην παραγωγή ξυλείας πεύκου και λουιτών δένδρων προέρχεται κατά κύριο λόγο από τα δάση του Ταϊγέτου

Διαχειριστής των δασών και των δασικών προϊόντων του Νομού είναι το Δασαρχείο. Υπάρχουν δυο δασικοί αγροτικοί συνεταιρισμοί ο οποίοι έχουν το αποκλειστικό δικαίωμα για την κατά προτίμηση υλοτόμηση δένδρων από τα δάση του Νομού. Ο ένας συνεταιρισμός είναι των Μενεινών Καλαμάτας με 40 - 50 μέλη (20 περίπου ενεργά) και ο άλλος της Μάλης Τριφυλίας ο οποίος ουσιαστικά είναι ανενεργός. Δεν υπάρχουν εξειδικευμένες επιχειρήσεις επεξεργασίας δασικών προϊόντων στο Νομό.

Ως ποσοστό στο συνολικό προϊόν του πρωτογενή τομέα του Νομού το δασικό προϊόν αποτελεί πολύ μικρό μέγεθος (μόλις 0,2%), μέγεθος που δείχνει τη μικρή οικονομική σημασία, του τομέα των δασών για το Νομό. Αυτό όμως δεν μειώνει την τεράστια σημασία που έχουν τα δάση, περιβαλλοντικά αλλά και οικονομικά με τις πολλαπλασιαστικές θετικές ή αρνητικές έμμεσες επιδράσεις σε πολλές μορφές οικονομικής δραστηριότητας.

ΤΑΪΓΕΤΟΣ

Ένα από τα ωραιότερα βουνά της Ελλάδος είναι ο Ταύγετος. Στον Ταύγετο θα συναντήσει κανείς πλούσια πυκνή βλάστηση, ομορφιές που σπάνια μπορεί κανείς να δει σε άλλα βουνά, φαράγγια, και άλλα πολλά αξιοθέατα. Στο βουνό αυτό κάνουν ορειβασίες οι ορειβατικοί και πεζοπορικοί σύλλογοι Καλαμάτας και Σπάρτης, διότι πρέπει να αναφέρουμε ότι ο Ταύγετος ορθώνεται περήφανος ανάμεσα στις δύο αυτές ιστορικές πόλεις. Είναι συνέχεια, κατά κάποιον τρόπο, του Μαινάλου του άλλου σπουδαιού βουνού της Αρκαδίας και το μήκος του φθάνει τα 130 χλμ για να καταλήξει στο ακρωτήριο Ταίναρο.

Η παράδοση λειει ότι στον Ταύγετο υπήρχαν πυραμίδες ίδιες με αυτές τις Αιγύπτου, πράγμα που φανερώνει ότι στην εποχή των πυραμίδων αναπτύχθηκε ένας άλλος πολιτισμός επάνω στον Ταύγετο.

Για να θαυμάσει κανείς και να περιδιαβεί το βουνό αυτό μπορεί να ανέβει από την Καλαμάτα, τη Μάνη και τη Σπάρτη. Η είσοδος για την ανάβαση από την Καλαμάτα, είναι στο σημείο που αρχίζει η Εθνική οδός Καλαμάτας - Σπάρτης, λίγο πιο πέρα από την Κεντρική Αγορά της πόλης.. Ο καλύτερος δρόμος για ανάβαση είναι ο δρόμος που μας οδηγεί στην Σπάρτη.

Όσο προχωράμε και ανεβαίνουμε στον Ταύγετο λίγο - λίγο η βλάστηση γίνεται όλο και πιο πυκνή και δίνεται η ευκαιρία στο μάτι του ανθρώπου να ξεφύγει από την καθημερινή ρουτίνα των πόλεων και του καυσαερίου, να δει κάτι διαφορετικό και να απολαύσει το πλούσιο πράσινο καθώς επίσης και να αναπνεύσει οξυγόνο που τόσο μας λείπει.

3.3.5 ΑΛΙΕΙΑ

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Εποπτείας Αλιείας της Ν. Α. Μεσσηνίας με την παράκτια αλιεία ασχολούνται 470 σκάφη επαγγελματικά (με άδεια) και δυο μηχανότρατες (μεγαλύτερα σκάφη), με ετήσια αλιεύματα 2.550 τόνους. Με τη μέση αλιεία ασχολούνται 6 μεγαλύτερα επαγγελματικά σκάφη (3 γρι γρι και 3 γρι γρι και τράτες μαζί) με ετήσια παραγωγή 150 τόνων.

Οι συνολικά απασχολούμενοι στον τομέα υπολογίζονται σε 600 άτομα. Η μέση τιμή ανά κιλό για τα αλιεύματα αυτά εκτιμάται σε 1.500 δρχ. Οι χώροι αλιείας είναι ο Μεσσηνιακός κόλπος, η περιοχή Λαχανάδες στη Φοινικούντα, ο όρμος Ναβαρίνου και η περιοχή του Ιονίου. Οι κυριότεροι οικισμοί που ασχολούνται με την αλιεία είναι:

- Καλαμάτα
- Πεταλίδι
- Κορώνη
- Μάραθος
- Μεθώνη
- Πύλος
- Κυπαρισσία
- Φοινικούντα
- Κιτριές
- Στούπα

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της ΕΣΥΕ σε επίπεδο χώρας, ο Νομός απεικονίζεται να παράγει πολύ μικρές ποσότητες αλιευμάτων παράκτια σε σχέση με την περιφέρεια και τη χώρα

3.3 Ο Δευτερογενής τομέας παραγωγής

Η βιομηχανική ανάπτυξη, αν και αποτέλεσε συστατικό στοιχείο της ανάπτυξης της πόλης στην προπολεμική περίοδο, τις τελευταίες δεκαετίες παρουσιάζει σημαντικά προβλήματα. Οι βιομηχανικές μονάδες της Καλαμάτας μπορούν να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες :

Α) Στις βιομηχανίες που βασικό κριτήριο εγκατάστασης στην περιοχή έχουν την ύπαρξη πρώτων υλών που προσφέρονται για μεταποίηση (λάδι, σύκα, ελιές, οπωροκηπευτικά, κ.α).

Β). Στις βιομηχανίες που στηρίζονται στην αξιοποίηση του εργατικού δυναμικού της περιοχής, αλλά και σε λόγους συναισθηματικούς ή ιστορικούς. Οι πρώτες ύλες που χρησιμοποιούν εισάγονται από άλλες περιοχές, ενώ και σ' αυτήν τη περίπτωση παρουσιάζεται έντονη εξαγωγική δραστηριότητα. Οι κατευθύνσεις της παραγωγής τους είναι στην καπνοβιομηχανία και τη βιομηχανία ρούχων, νημάτων και υφασμάτων. Αυτού του είδους οι βιομηχανίες απασχολούν το μεγαλύτερο μέρος κεφαλαίων και εργασίας στη μεταποίηση.

Γ). Στις βιομηχανίες με εμβέλεια που δεν ξεφεύγει από τα όρια του Νομού Μεσσηνίας, ενώ στη συντριπτική πλειοψηφία τους το μέγεθος τους είναι μικρό και η οργάνωση τους δεν βρίσκεται σε ικανοποιητικά επίπεδα.

Στην πλειοψηφία τους οι μονάδες μεταποίησης είναι μικρές, σχεδόν οικογενειακού χαρακτήρα, με σημαντικά προβλήματα τόσο ενδογενή, όσο και γενικού χαρακτήρα προβλήματα του Μεσσηνιακού χώρου (μεγάλα απόσταση από την Αθήνα, η μείωση της σπουδαιότητας του λιμανιού της Καλαμάτας, κ.α).

Ο κλάδος των κατασκευαστικών δραστηριοτήτων και των οικοδομών κατά καιρούς αποτελεί βασική αναπτυξιακή συνιστώσα του δευτερογενή τομέα, εξαιτίας του μεγάλου βαθμού απασχόλησης του εργατικού δυναμικού. Όμως παρουσιάζει έντονες διακυμάνσεις, δεν έχει εξαγωγικούς προσανατολισμούς και οι επενδύσεις του δεν θεωρούνται << παραγωγικές >>.

Σε σχέση με την Περιφέρεια Πελοποννήσου, η Μεσσηνία παρουσιάζει εξειδίκευση στους κλάδους τροφίμων (20), ποτών (21), καπνοβιομηχανιών (22), βιομηχανιών ένδυσης και υπόδησης (24) και βιομηχανιών επίπλων (26). Από τους κλάδους αυτούς, ιδιαίτερα σημαντική είναι η εξειδίκευση των καπνοβιομηχανιών. Μείωση και απώλεια της εξειδίκευσης εμφανίζουν οι κλάδοι βιομηχανιών δέρματος (29), παραγωγών πετρελαίου και άνθρακα (32) και κατασκευής ηλεκτρικών μηχανών (37).

Ως προς το σύνολο της χώρας, η Μεσσηνία παρουσιάζει εξειδίκευση στους κλάδους τροφίμων, ξύλου (25), προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά (33) και κατασκευής προϊόντων από μέταλλο (35), ενώ απώλεια εξειδίκευσης εμφανίζουν το 1988 οι κλάδοι ποτών και παραγωγών πετρελαίου και άνθρακα.

Όσον αφορά την απασχόληση, η Μεσσηνία παρουσιάζει εξειδίκευση ως προς την Πελοπόννησο στους κλάδους τροφίμων, καπνοβιομηχανιών, ένδυσης και υπόδησης, επίπλων, και εκδόσεων (28), ενώ οι κλάδοι βιομηχανιών δέρματος και κατασκευής μεταφορικών μέσων (38) χάνουν την εξειδίκευση που παρουσίαζαν το 1984.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι, πιο δυναμικοί εμφανίζονται οι κλάδοι τροφίμων και καπνοβιομηχανιών με συνεχή και υψηλή εξειδίκευση. Γενικότερα, το μεγαλύτερο μέρος του βιομηχανικού κεφαλαίου σε όρους αριθμού καταστημάτων και απασχολούμενου δυναμικού, συγκεντρώνεται κατά κύριο λόγο σε καταναλωτικούς κλάδους και λιγότερο σε κεφαλαιουχικούς κλάδους (βαριά βιομηχανία). Το γεγονός αυτό προσδίδει στο Νομό Μεσσηνίας διαρθρωτικά χαρακτηριστικά μη ανεπτυγμένης βιομηχανικά περιοχής με περιορισμένο ρόλο του δευτερογενή τομέα γενικότερα και των κεφαλαιουχικών βιομηχανιών ειδικότερα.

3.4.1 Τάσεις αποβιομηχάνισης στο Νομό Μεσσηνίας

Η βιομηχανική κρίση στο Νομό Μεσσηνίας άρχισε περίπου στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Για μεγάλο χρονικό διάστημα ο Νομός στήριξε την ανάπτυξή του σε ένα σχετικά περιορισμένο αριθμό μονάδων που ήταν προσανατολισμένες σε παραδοσιακούς κλάδους βιομηχανικής δραστηριότητας (π.χ. κλωστοϋφαντουργία). Η κρίση που στις αρχές της δεκαετίας του 1980 έπληξε τους κλάδους αυτούς, σε συνδυασμό με πολιτικές μαζικής ανασυγκρότησης ή εκποίησης προβληματικών επιχειρήσεων των κλάδων αυτών, επέφεραν μια γενικότερη αποδιοργάνωση της παραγωγικής βάσης στο Νομό. Άμεσες συνέπειες της κρίσης αυτής ήταν πολύ υψηλά φαινόμενα της ανεργίας και η αποδιοργάνωση όχι μόνο του οικονομικού αλλά και του κοινωνικού ιστού.

3.5. Ο Τριτογενής τομέας

Τα ποσοστά συμμετοχής του τριτογενή τομέα στη σύνθεση της απασχόλησης στο Νομό Μεσσηνίας, κυμαίνονται στα ίδια επίπεδα με τα αντίστοιχα ποσοστά για την Περιφέρεια και σε αρκετά χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με το σύνολο της χώρας. Αξιοσημείωτη είναι η ποσοστιαία αύξηση της απασχόλησης στο Νομό κατά τη δεκαετία του '80, η οποία, εκτός από την ανάπτυξη του τριτογενή τομέα, τροφοδοτήθηκε τόσο από τη γεωργική έξοδο όσο και από την αποβιομηχάνιση.

Εντούτοις, ο τομέας έχει πολύ μεγαλύτερες δυνατότητες ανάπτυξης, κυρίως όσον αφορά τον τουρισμό και το εμπόριο. Η τουριστική ανάπτυξη αποτελεί μία από τις βασικότερες κινητήριες δυνάμεις που μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της πόλης. Ο νομός Μεσσηνίας είναι από τους λιγότερο τουριστικά ανεπτυγμένους νομούς της χώρας. Διαθέτει όλες τις προϋποθέσεις για μια τουριστική ανάπτυξη κάθε είδους, καθώς και την ύπαρξη άφθονων φυσικών και ανθρωπογενών τουριστικών πόρων. Η παραλία της αποτελεί σπάνιο φαινόμενο για ένα αστικό κέντρο. Η θέση της ενισχύεται από την ύπαρξη πολλών οικισμών κατάλληλων για τουρισμό στην περιοχή της ευρύτερης επιρροής της. Η γεωγραφική θέση της Καλαμάτας είναι στρατηγική καθώς μπορεί να μετατραπεί σε σπουδαίο διαπεραστικό τουριστικό κέντρο.

3.6. Παραγωγικότητα ανά τομέα

Η παραγωγικότητα μετρείται ως το παραγόμενο προϊόν ανά μονάδα εργασίας. Προκύπτει ότι ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης της παραγωγικότητας για το Νομό Μεσσηνίας την περίοδο 1981 - 1991 είναι υψηλός για τον πρωτογενή τομέα (4,63%), πολύ χαμηλός για το δευτερογενή τομέα (0,9%) και αρνητικός για τον τριτογενή (-2,95%). Για το σύνολο των τομέων η μέση ετήσια αύξηση είναι 1,51%.

Σε σύγκριση με την Περιφέρεια και τη Χώρα, ο Νομός παρουσιάζει χειρότερη εικόνα στο δευτερογενή και τριτογενή και ελαφρά καλύτερη στο σύνολο. Για την περίοδο 1991 - 94 για την οποία υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία μόνο για το σύνολο των τομέων παρατηρούμε ότι η παραγωγικότητα στο Νομό (μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής) είναι υψηλότερη από την Περιφέρεια και τη Χώρα (για την οποία ο ρυθμός είναι αρνητικός).

Η παραγωγικότητα στο Νομό, στο σύνολο της παραγωγής των τομέων, υστερεί έναντι της Περιφέρειας και περισσότερο έναντι της Χώρας και για τα τρία έτη (1981, 1991, 1994). Η επισκόπηση αποκαλύπτει ότι ο τομέας στον οποίο ο Νομός υστερεί περισσότερο έναντι της Χώρας είναι ο δευτερογενής. Εκεί όπου ο Νομός παρουσιάζεται σε καλύτερη θέση έναντι της Χώρας αλλά και της Περιφέρειας είναι ο πρωτογενής.

3.7. Τα συγκοινωνιακά μέσα

- ❖ Το τραίνο εξυπηρετεί από παλιά την Καλαμάτα, με συνεχώς μειούμενη στάθμη εξυπηρέτησης, φτωχή σιδηροδρομική υποδομή, στενή γραμμή, μακρύς χρόνος διαδρομής.
- ❖ Το αεροδρόμιο της Καλαμάτας εξυπηρετεί τη διασύνδεση της Καλαμάτας με το εξωτερικό και συγκεκριμένα με το Λονδίνο, τη Μάντσεστερ, το Άμστερνταμ, τη Φρανκφούρτη, το Μόναχο, τη Ντίσελντορφ, τη Τσεχία, τη Βαρσοβία, το Όσλο και τη Πράγα.
- ❖ Το λιμάνι της Καλαμάτας παρουσιάζει σήμερα κατά κύριο λόγο μόνο εμπορική κίνηση και τους θερινούς μήνες δρομολόγηση ferry – boat, δύο φορές την εβδομάδα προς Κρήτη. Κύριο αίτιο είναι η έλλειψη σημαντικής ζήτησης για μετακίνηση, αλλά και το μεγάλο κόστος.
- ❖ Ο κύριος όγκος των υπεραστικών μετακινήσεων με δημόσια μεταφορικά μέσα γίνεται σήμερα με λεωφορεία. 15 διαφορετικές γραμμές έχουν σαν κέντρο την Καλαμάτα και δικτυώνονται ακτινικά. Το λεωφορειακό δίκτυο χαρακτηρίζεται ικανοποιητικό από άποψη δικτύωσης, καθώς πραγματοποιούνται δρομολόγια από τη Καλαμάτα προς την Αθήνα, την Λάρισα, τη Θεσσαλονίκη, τα Ιωάννινα και με τη Πάτρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

4.1. Βασικά Χαρακτηριστικά

Ο πληθυσμός της Καλαμάτας, σύμφωνα με την απογραφή του 2001 φθάνει στους 49.550 μόνιμους κατοίκους και τα Δημοτικά Διαμερίσματα που περιλαμβάνει έχουν συνολικό πληθυσμό 8.070. Συνολικά Ο πληθυσμός του Δήμου είναι 49.550 κάτοίκους. Παρατηρούμε λοιπόν μία αύξηση του πληθυσμού τόσο στη Καλαμάτα όσο και στα Δημοτικά Διαμερίσματα σε σύγκριση με τα στοιχεία της απογραφής της 17^{ης} Μαρτίου 1991 όπου ο πληθυσμός της Καλαμάτας είναι 44.052 κάτοικοι και ο πληθυσμός των Δημοτικών Διαμερισμάτων 6.641 κάτοικοι.

Η διαφορά αύξησης του πληθυσμού του Δήμου ανέρχεται στους 6.927 κατοίκους αφού ο πληθυσμός το 1991 ήταν 50.693 κάτοίκους και το 2001 57.620 κάτοίκους. Η αύξηση αυτή του πληθυσμού εμφανίζεται για πρώτη φορά με την απογραφή του 1991, μετά από τρεις δεκαετίες και ευτυχώς για το Δήμο της Καλαμάτας συνεχίζεται αφού ανοδική ήταν και η απογραφή του 2001. Η αύξηση αυτή είναι βέβαια σαφώς χαμηλότερη τόσο από το σύνολο της Περιφέρειας όσο και από το σύνολο της Χώρας. Για τη Μεσσηνία πάντως, η αντιστροφή της δυναμικής της πληθυσμιακής συρρίκνωσης αποτελεί μια πρώτη ενθαρρυντική ένδειξη επανάκαμψης του Νομού σε τροχιά ανάπτυξης.

ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

	Α/Α	Δημοτικά Διαμερίσματα	Απογραφή Πληθυσμού		Διαφορά πληθυσμού- Δημοτικοί Σύμβουλοι	
			1991	2001	Διαφορά	Δημοτικοί Σύμβουλοι
Δήμος Καλαμάτας	1.	Καλαμάτας	44.052	49.550	+5.498	25
	2.	Αλαγονίας	410	360	-50	1
Έδρα Καλαμάτα	3.	Αντικαλάμου	345	541	+196	1
	4.	Αρτεμισίας	339	310	-29	1
	5.	Ασπροχώματος	1.240	1.231	-9	1
	6.	Βέργας	1.271	2.110	+839	1
	7.	Ελαιοχωρίου	352	385	+33	1
	8.	Καρβελίου	180	180	0	
	9.	Λαδά	231	223	-8	
	10.	Λαϊκών	758	926	+168	1
	11.	Μικρής Μαντινείας	606	688	+82	1
	12.	Νέδουσας	206	158	-48	
	13.	Πηγών	149	103	-46	
	14.	Σπερχογείας	554	855	+301	1
		ΣΥΝΟΛΑ	50.693	57.620	+6.927	34+1=35

- Απογραφή 1991- ΦΕΚ 882 Β'/06-12-1993
- Απογραφή 2001- ΦΕΚ 715 Β'/12-06-2002

4.2. Πληθυσμιακά στοιχεία

Η πληθυσμιακή εξέλιξη του Δήμου σε όλη σχεδόν τη μεταπολεμική περίοδο υπήρξε εξαιρετικά δυσμενής. Στις δεκαετίες του '50, '60 και '70 ο Δήμος και η Μεσσηνία γενικότερα χάνει σταθερά πληθυσμό, με δυσμενέστερη τη δεκαετία του '60, κατά τη διάρκεια της οποίας η μείωση έφθασε τα επίπεδα του 18,3%. Συνολικά, από 227.871 κατοίκους το 1951 ο πληθυσμός του Νομού έφθασε, το 1981, στους 159.818, μειώθηκε δηλαδή σε μία τριακονταετία κατά 32%.

Σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε ο συνολικός αριθμός μεταναστών από τις αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές του Νομού για το έτος 1971 είναι 22.680 εκ των οποίων οι 14.180 εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα και οι υπόλοιποι σε διάφορες περιοχές της χώρας. Ο αριθμός ανθρώπων που δέχεται η Καλαμάτα είναι μόλις 9.940 με αποτέλεσμα να έχουμε μία αρνητική καθαρή μεταβολή της τάξεως (-) 12.740 κατοίκους. Ο μεγαλύτερος αριθμός αναχωρήσαντων ήταν ηλικίας 20-44 (10.160), προς την περιοχή της Αθήνας, αναζητώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και εργασίας.

Η απογραφή πληθυσμού τού 1991 κατέγραψε για πρώτη φορά, μετά από τρεις δεκαετίες, αύξηση του πληθυσμού του Νομού τής τάξης του 4,5%. . Για τη Μεσσηνία πάντως, η αντιστροφή της δυναμικής τής πληθυσμιακής συρρίκνωσης αποτελεί μια πρώτη ενθαρρυντική ένδειξη επανακάμψης του Νομού σε τροχιά ανάπτυξης.

4.3. Έκταση ,πυκνότητα και κατοικίες ανάλογα με τις ανέσεις που διαθέτουν

	Έκταση	Πυκνότητα (άτομα/τετ.χλμ)		
		1971	1981	1981
Σύνολο Μεσσηνίας	2.990,9	57,9	53,4	55,8
Επαρχία Καλαμών	843,1	73,4	75,1	81,3
Πεδινός πληθυσμός	1.013,6	78,4	69,7	72,8
Ημιορεινός πληθυσμός	775,9	93,2	91,1	94,9
Ορεινός πληθυσμός	1.201,4	17,7	15,4	16,3
Αστικός πληθυσμός	83,1	486,2	520,3	573,3
Ημιαστικός πληθυσμός	221,5	132,7	125,4	120,6
Αγροτικός πληθυσμός	2.686,2	38,4	33,1	34,5

Πίνακας 1

Πηγή ΕΣΥΕ,

ΣΥΝΟΛΟ		ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΚΑΤΑ ΑΡΙΘΜΟ ΔΩΜΑΤΙΩΝ					
ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ	ΜΕΛΗ	1	2	3	4	5	6 και άνω

ΣΥΝΟΛΟ	1810	4280	17	318	441	445	365	143
1 ΜΕΛΟΣ	291	291	17	80	100	59	25	4
2-3 ΜΕΛΗ	546	1534	9	73	188	217	82	52
4+ ΜΕΛΗ	496	2480	4	34	109	140	146	73

Πίνακας 2

Πηγή ΕΣΥΕ,

1981

ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΝΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΔΙΑΘΕΤΟΥΝ

Δημοτικά διαμερίσματα	Σύνολο κανονικών κατοικιών	Αnéσεις κανονικών κατοικιών						
		Κουζίνα	Ηλεκτρικό	Λουτρό Ντους	Υδρευση	Κεντρική θέρμανση	Αποχωρη- τήριο	Αποχέτευση
ΑΛΑΓΟΝΙΑΣ	242	193	201	39	147	1	93	155
ΑΝΤΙΚΑΛΑΜΟΥ	125	113	94	39	74	0	34	100
ΑΡΤΕΜΙΣΙΑΣ	193	152	158	43	133	0	90	166
ΒΕΡΓΑΣ	481	417	389	229	285	5	248	335
ΕΛΑΙΟΧΩΡΙΟΥ	224	214	161	18	75	0	30	88
ΚΑΡΒΕΛΙΟΥ	179	159	105	1	25	1	2	18
ΛΑΔΑ	229	195	98	7	28	0	6	197
ΛΑΪΚΩΝ	191	186	165	75	129	0	62	128
ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ	234	234	232	208	223	7	219	234
ΝΕΛΟΥΣΗΣ	137	135	103	8	95	0	91	132
ΠΗΓΩΝ	104	86	58	10	50	0	26	67
ΣΠΕΡΧΟΓΕΙΑΣ	234	225	209	59	149	2	76	186

Πίνακας 1

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

4.4. Μετανάστευση – Φυσική κίνηση

Οι κύριοι προσδιοριστικοί παράγοντες των πληθυσμιακών μεταβολών είναι η μετανάστευση και η φυσική κίνηση, παράγοντες που επιδρούν με διαφορετικό τρόπο στις διαφορετικές χρονικές περιόδους. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζετε, για την περίοδο 1951-1991, η συνολική (καθαρή) μεταβολή του πληθυσμού, το φυσικό ισοζύγιο (γεννήσεις μείον θάνατοι) και η μετανάστευση,

Μεταβολές πληθυσμού, μετανάστευση, φυσική κίνηση Νομού Μεσσηνίας

	1951-1961	1961-1971	1971-1981	1981-1991
Συνολική μεταβολή πληθυσμού	-15.901	-38.893	-13.259	7.146
Φυσικό ισοζύγιο	24.345	12.091	251	-3.975
Φαινόμενη Μετανάστευση	-40.246	-50.984	-13.510	+11.121
% Φ.Μ στον πληθυσμό στην αρχή της δεκαετίας	-17,7%	-24,1%	-7,8%	+7,0%

Πίνακας 1

Πηγή ΕΣΥΕ,

Παρατηρούμε ότι στις δεκαετίες του '50 και '60 ο ρυθμός μετανάστευσης τόσο προς το εξωτερικό, αλλά και το εσωτερικό της χώρας με κυριότερο σταθμό αυτό της Αθήνας είναι αρκετά έντονος. Ο μεγαλύτερος αριθμός μεταναστών, είναι από τα αγροτικά κυρίως δημοτικά διαμερίσματα του Δήμου και κυρίως οι παραγωγικές ηλικίας (19-45), αντιμετωπίζοντας έτσι σοβαρά μελλοντικά προβλήματα, τόσο για τις πληθυσμιακές εξελίξεις του Δήμου, αλλά και για την οικονομική του ανάπτυξη.

Στην δεκαετία του '70 έχουμε μία κάμψη της μετανάστευσης, αλλά και κάμψη της φυσικής αύξησης, αφού οι γεννήσεις είναι αρκετά μικρές, μόλις 251, σε σχέση με τους θανάτους. Την δεκαετία του '80 η μετανάστευση έχει αντιστραφεί προς τις περιοχές της Μεσσηνίας αφού έχουμε την είσοδο 11.121 ατόμων, το φυσικό όμως ισοζύγιο είναι αρνητικό αφού οι θάνατοι είναι περισσότερες από τις γεννήσεις.

Αριθμός μεταναστών που δέχεται ο Δήμος Καλαμάτας τη δεκαετία του 1980

Τόπος διαμονής	Σύνολο μελών νοικοκυριών	Διαμένοντες το Δεκέμβριο 1975 στον Δήμο όπου βρέθηκαν κατά την απογραφή	Εγκατασταθέντες κατά την περίοδο: Δεκέμβριος 1975- Απογραφή 1981	
			Από άλλη περιοχή της Ελλάδας	Από χώρα του εξωτερικού
Καλαμάτα	39.860	31.570	3.840	510
Ασπρόχωμα	800	670	40	0
Αγροτικές περιοχές	20.150	17.140	1.450	160
Πεδινές περιοχές	8.490	7.060	610	100
Ημιορεινές περιοχές	43.290	34.520	4.080	510
Ορεινές περιοχές	9.030	7.800	640	60

Πίνακας 2

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

4.5. Εξέλιξη ηλικιακής δομής 1981-1991

Οι επιπτώσεις από την έντονη εκροή του παραγωγικού πληθυσμού (ηλικίες 15-64 ετών), κατά τη διάρκεια της περιόδου 1951-1971 συνεχίστηκαν με την ίδια ένταση και κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 με αποτέλεσμα το ποσοστό αυτών των ηλικιών να φθάνει το 47% του πληθυσμού.

Το 1981 παρατηρούμε μία αύξηση του πληθυσμού του Δήμου της Καλαμάτας, η οποία προέρχεται από την εσωτερική αλλά και την εξωτερική μετανάστευση που δέχεται ο Δήμος. Ο συνολικός πληθυσμός του Δήμου σύμφωνα με την απογραφή της 5^{ης} Απριλίου 1981 φθάνει στους 46.940 μόνιμους κατοίκους, εκ των οποίων οι άντρες ανέρχονται στους 22.711 κατοίκους και οι γυναίκες στις 24.229 κατοίκους. Ο συνολικός πληθυσμός της Καλαμάτας είναι 41.369 κατοίκους και ο πληθυσμός των Δημοτικών διαμερισμάτων 5.571 κατοίκους. Ο παραγωγικός πληθυσμός πλησιάζει το 60%, ο παιδικός πληθυσμός το 29% και ο γεροντικός το 15%.

Το 1991 ο πληθυσμός σύμφωνα με την απογραφή της 17^{ης} Μαρτίου 1991 αυξάνεται στους 50.693 κατοίκους, παρουσιάζοντας μία αύξηση της τάξεως των 3.753 μόνιμων κατοίκων. Ο συνολικός πληθυσμός της Καλαμάτας είναι 44.052 κατοίκους και των Δημοτικών Διαμερισμάτων 6.641. Ο παραγωγικός πληθυσμός σημειώνει μία ελαφρά αύξηση φθάνοντας στο επίπεδο του 1951 το 64,4%, ο παιδικός πληθυσμός το 22,2%, και ο γεροντικός το 11,4%. Η αύξηση αυτή μεγαλώνει ακόμη περισσότερο με την απογραφή του 2001 όπου ο πληθυσμός του Δήμου ανέρχεται στις

57.620 μόνιμους κατοίκους. Ο πληθυσμός της Καλαμάτας ανέρχεται στους 49.550 κατοίκους και των Δημοτικών Διαμερισμάτων στους 8.070 μόνιμους κατοίκους.

Καλαμάτα

1981: Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες, ηλικιών.

Ομάδες ηλικιών	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
----------------	---------------------	---------	--------

Σύνολο	41369	19857	21512
0-4	4076	1765	2311
5-9	3706	1740	1966
10-14	3817	2022	1795
15-19	3022	1490	1532
20-24	2680	1141	1539
25-29	2901	1476	1425
30-34	2742	1408	1334
35-39	2385	1209	1176
40-44	2739	1413	1326
45-49	2447	1274	1173
50-54	2695	1431	1264
55-59	1913	877	1036
60-64	1521	717	804
65-69	1495	611	884
70-74	1364	561	803
75-79	948	350	598
80-84	602	198	404
85+	316	174	142

Πίνακας 1

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

Καλαμάτα

1991: Πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ηλικιών

Ομάδες ηλικιών	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
----------------	---------------------	---------	--------

Σύνολο	44052	21799	22253
0-4	2959	1523	1436
5-9	3520	1845	1675
10-14	3779	1918	1861
15-19	3292	1698	1594
20-24	2981	1438	1543
25-29	3384	1635	1749
30-34	3495	1730	1765
35-39	3153	1592	1561
40-44	2960	1550	1410
45-49	2124	1156	968
50-54	2500	1264	1236
55-59	2400	1183	1217
60-64	2309	1137	1172
65-69	1671	718	953
70-74	1221	509	712
75-79	1102	443	659
80-84	757	301	456
>=85	445	159	286

Πίνακας 2

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

Δ.Δ Ασπροχώματος

1981: Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες, ηλικιών.

Ομάδες ηλικιών	Αμφότερων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
----------------	---------------------	---------	--------

Σύνολο	919	519	400
0-4	90	40	50
5-9	30	20	10
10-14	50	20	30
15-19	57	17	40
20-24	156	126	30
25-29	56	36	20
30-34	50	50	0
35-39	10	10	0
40-44	50	30	20
45-49	60	20	40
50-54	80	40	40
55-59	60	20	40
60-64	50	30	20
65-69	30	10	20
70-74	60	40	20
75-79	20	10	10
80-84	0	0	0
85+	10	0	10

Πίνακας 3

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

1991:Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες, ηλικιών.

Ομάδες ηλικιών	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
----------------	---------------------	---------	--------

Σύνολο	1240	631	609
0-4	90	49	41
5-9	95	44	51
10-14	119	54	65
15-19	109	52	57
20-24	85	45	40
25-29	79	35	44
30-34	102	61	41
35-39	75	48	27
40-44	71	39	32
45-49	49	30	19
50-54	79	39	40
55-59	63	35	28
60-64	75	34	41
65-69	51	16	35
70-74	33	20	13
75-79	30	15	15
80-84	17	6	11
>=85	18	9	9

Πίνακας 4

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

Δ.Δ Αλαγονίας

1981:Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες, ηλικιών.

Ομάδες ηλικιών	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
----------------	---------------------	---------	--------

Σύνολο	411	198	213
0-14	76	34	42
15-29	56	23	33
30-44	68	41	27
45-64	114	58	56
65+	97	42	55

Πίνακας 5

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

Δ.Δ Αντικαλάμου

1981:Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες, ηλικιών.

Ομάδες ηλικιών	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
----------------	---------------------	---------	--------

Σύνολο	280	129	151
0-14	58	23	35
15-29	60	30	30
30-44	34	17	17
45-64	78	36	42
65+	50	23	27

Πίνακας 6

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

Δ.Δ Αρτεμισίας

1981:Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες, ηλικιών.

Ομάδες ηλικιών	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλειες
----------------	---------------------	---------	---------

Σύνολο	239	124	115
0-14	34	13	21
15-29	35	22	13
30-44	29	17	12
45-64	84	43	41
65+	57	29	28

Πίνακας 7

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

Δ.Δ Βέργας

1981:Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες, ηλικιών.

Ομάδες ηλικιών	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλειες
----------------	---------------------	---------	---------

Σύνολο	1062	542	520
0-14	264	136	128
15-29	237	124	113
30-44	207	112	95
45-64	200	107	93
65+	154	63	91

Πίνακας 8

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

1991:Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες, ηλικιών.

Ομάδες ηλικιών	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
----------------	---------------------	---------	--------

Σύνολο	1271	667	604
0-4	99	50	49
5-9	101	53	48
10-14	132	69	63
15-19	75	33	42
20-24	85	36	49
25-29	103	59	44
30-34	118	55	63
35-39	104	64	40
40-44	76	44	32
45-49	62	33	29
50-54	70	40	30
55-59	73	39	34
60-64	48	30	18
65-69	38	17	21
70-74	28	14	14
75-79	31	15	16
80-84	16	11	5
>=85	12	5	7

Πίνακας 9

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

Δ.Δ Ελαιοχωρίου

1981:Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες, ηλικιών.

Ομάδες ηλικιών	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
----------------	---------------------	---------	--------

Σύνολο	487	248	239
0-14	116	66	50
15-29	90	46	44
30-44	72	39	33
45-64	136	66	70
65+	73	31	42

Πίνακας 10

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

Δ.Δ Καρβελίου

1981:Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες, ηλικιών.

Ομάδες ηλικιών	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
----------------	---------------------	---------	--------

Σύνολο	210	102	108
0-14	45	18	27
15-29	33	18	15
30-44	31	16	15
45-64	61	32	29
65+	40	18	22

Πίνακας 11

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

Δ.Δ Λαδά

1981:Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες, ηλικιών.

Ομάδες ηλικιών	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
----------------	---------------------	---------	--------

Σύνολο	192	98	94
0-14	38	22	16
15-29	30	15	15
30-44	25	14	11
45-64	50	23	27
65+	49	24	25

Πίνακας12

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

Δ.Δ Λαυκών

1981:Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες, ηλικιών

Ομάδες ηλικιών	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
----------------	---------------------	---------	--------

Σύνολο	550	277	273
0-14	147	79	68
15-29	102	45	57
30-44	86	51	35
45-64	126	61	65
65+	89	41	48

Πίνακας 13

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

Δ.Δ Μαντινείας

1981: Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες, ηλικιών

Ομάδες ηλικιών	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
----------------	---------------------	---------	--------

Σύνολο	302	147	155
0-14	62	32	30
15-29	53	25	28
30-44	42	18	24
45-64	71	37	34
65+	74	35	39

Πίνακας 14

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

1991: Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες, ηλικιών

Ομάδες ηλικιών	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
----------------	---------------------	---------	--------

Σύνολο	606	299	307
0-4	31	14	17
5-9	29	12	17
10-14	38	18	20
15-19	25	13	12
20-24	46	25	21
25-29	67	33	34
30-34	42	25	17
35-39	35	17	18
40-44	34	15	19
45-49	30	8	22
50-54	61	32	29
55-59	46	21	25
60-64	47	33	14

65-69	28	15	13
70-74	16	7	9
75-79	14	4	10
80-84	10	5	5
85 +	7	2	5

Πίνακας 15

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

Δ.Δ Νεδούσης

1981: Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες, ηλικιών

Ομάδες ηλικιών	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλειες
----------------	---------------------	---------	---------

Σύνολο	179	94	85
0-14	33	16	17
15-29	29	19	10
30-44	23	11	12
45-64	41	21	20
65+	53	27	26

Πίνακας 16

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

Δ.Δ Πηγών

1981: Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες, ηλικιών

Ομάδες ηλικιών	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
----------------	---------------------	---------	--------

Σύνολο	115	60	55
0-14	9	3	6
15-29	16	11	5
30-44	10	4	6
45-64	37	20	17
65+	43	22	21

Πίνακας 17

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

Δ.Δ Σπερχογείας

1981: Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες, ηλικιών

Ομάδες ηλικιών	Αμφοτέρων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
----------------	---------------------	---------	--------

Σύνολο	625	316	309
0-14	154	82	72
15-29	112	61	51
30-44	94	54	40
45-64	146	73	73
65+	11	46	73

Πίνακας 18

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ- ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

5.1. Εργατικό δυναμικό

Οι οικονομικά ενεργοί (απασχολούμενοι και άνεργοι) στο Δήμο Καλαμάτας ήταν, το 1981 16.594 άτομα, όπου ο μεγαλύτερος αριθμός είναι άνδρες 12.086 άτομα, ενώ οι γυναίκες φθάνουν μόλις τις 4.508. Το 1991 ο αριθμός των οικονομικά ενεργών αυξάνεται κατά 4.376 άτομα σε σχέση με το 1981 και φθάνει στα 20.970 άτομα όπου και εδώ ο αριθμός των ανδρών είναι αρκετά μεγάλος 13.856 άτομα και οι γυναίκες 7.114 άτομα.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ

1981: Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός

ΑΡΡΕΝΕΣ

Δημοτικά Διαμερίσματα	Οικονομικώς ενεργοί		Άνεργοι	
	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Σύνολο	Από αυτούς νέοι

ΑΛΑΓΟΝΙΑΣ	115	112	3	2
ΑΝΤΙΚΑΛΑΜΟΥ	88	86	2	2
ΑΡΤΕΜΙΣΙΑΣ	92	89	3	3
ΑΣΠΡΟΧΩΜΑ	270	270	0	0
ΒΕΡΓΑΣ	44	43	1	1
ΕΛΑΙΟΧΩΡΙΟΥ	155	151	4	3
ΚΑΡΒΕΛΙΟΥ	70	70	0	0
ΛΑΔΑ	62	58	4	4
ΛΑΙΚΩΝ	175	167	8	6
ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ	80	80	0	0
ΝΕΔΟΥΣΗΣ	49	49	0	0
ΠΗΓΩΝ	34	34	0	0
ΣΠΕΡΧΟΓΕΙΑΣ	192	176	16	8

Πίνακας1

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε απογραφή 05/04/1981

1981: Οικονομικός ενεργός πληθυσμός

ΘΗΛΕΙΣ

Δημοτικά Διαμερίσματα	Οικονομικός ενεργός		Άνεργοι	
	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Σύνολο	Από αυτούς νέοι

ΑΛΑΓΟΝΙΑΣ	83	80	3	3
ΑΝΤΙΚΑΛΑΜΟΥ	28	27	1	1
ΑΡΤΕΜΙΣΙΑΣ	38	38	0	0
ΑΣΠΡΟΧΩΜΑ	100	100	0	0
ΒΕΡΓΑΣ	23	22	1	1
ΕΛΑΙΟΧΩΡΙΟΥ	94	93	1	1
ΚΑΡΒΕΛΙΟΥ	58	58	0	0
ΛΑΔΑ	37	37	0	0
ΛΑΪΚΩΝ	63	62	1	1
ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ	22	22	0	0
ΝΕΔΟΥΣΗΣ	38	38	0	0
ΠΗΓΩΝ	31	31	0	0
ΣΠΕΡΧΟΓΕΙΑΣ	90	89	1	1

Πίνακας 2

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε απογραφή 05/04/1981

1991: Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός

ΑΡΡΕΝΕΣ

Δημοτικά Διαμερίσματα	Οικονομικώς ενεργοί		Άνεργοι	
	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Σύνολο	Από αυτούς νέοι

ΑΛΑΓΟΝΙΑΣ	112	104	8	6
ΑΝΤΙΚΑΛΑΜΟΥ	93	90	3	2
ΑΡΤΕΜΙΣΙΑΣ	85	81	4	3
ΑΣΠΡΟΧΩΜΑ	355	340	15	10
ΒΕΡΓΑ	359	340	19	8
ΕΛΑΙΟΧΩΡΙΟΥ	103	103	0	0
ΚΑΡΒΕΛΙΟΥ	50	46	4	3
ΛΑΔΑ	65	59	6	3
ΛΑΠΚΩΝ	209	198	11	8
ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ	172	158	14	9
ΝΕΔΟΥΣΗΣ	64	63	1	1
ΠΗΓΩΝ	34	31	3	1
ΣΠΕΡΧΟΓΕΙΑΣ	169	153	16	6

Πίνακας 3

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

1991: Οικονομικός ενεργός πληθυσμός

ΘΗΛΕΙΣ

Δημοτικά Διαμερίσματα	Οικονομικός ενεργός		Άνεργοι	
	Σύνολο	Απασχολού- μενοι	Σύνολο	Από αυτούς νέοι

ΑΛΑΓΟΝΙΑΣ	49	43	6	6
ΑΝΤΙΚΑΛΑΜΟΥ	40	38	2	0
ΑΡΤΕΜΙΣΙΑΣ	28	26	2	2
ΑΣΠΡΟΧΩΜΑ	145	139	6	6
ΒΕΡΓΑ	113	101	12	7
ΕΛΑΙΟΧΩΡΙΟΥ	38	36	2	2
ΚΑΡΒΕΛΙΟΥ	34	34	0	0
ΛΑΔΑ	23	21	2	0
ΛΑΙΚΩΝ	80	63	17	15
ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ	85	71	14	11
ΝΕΔΟΥΣΗΣ	23	21	2	1
ΠΗΓΩΝ	23	22	1	0
ΣΠΕΡΧΟΓΕΙΑΣ	78	65	13	7

Πίνακας 4

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

ΚΑΛΑΜΑΤΑ

1981: Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός

ΑΡΡΕΝΕΣ

Φύλο και ομάδες ηλικιών	Οικονομικώς ενεργοί		Άνεργοι	
	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Σύνολο	Από αυτούς νέοι

Αρρενες	10268	9917	351	200
10 – 14	60	60	0	0
15 – 19	556	446	110	110
20 – 24	712	662	50	30
25 – 29	1436	1326	110	60
30 – 34	1380	1370	10	0
35 – 39	1202	1192	10	0
40 – 44	1383	1362	21	0
45 – 49	1166	1136	30	0
50 – 54	1181	1181	0	0
55 – 59	570	570	0	0
60 – 64	408	398	10	0
65 – 69	122	122	0	0
70 – 74	62	62	0	0
75 +	30	30	0	0

Πίνακας 5

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

1981: Οικονομικός ενεργός πληθυσμός

ΘΗΛΕΙΣ

Φύλο και ομάδες ηλικιών	Οικονομικώς ενεργοί		Άνεργοι	
	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Σύνολο	Από αυτούς νέοι

Θήλειες	3583	3371	212	201
10 – 14	50	40	10	10
15 – 19	251	121	130	130
20 – 24	630	570	60	60
25 – 29	439	428	11	1
30 – 34	385	385	0	0
35 – 39	345	345	0	0
40 – 44	348	348	0	0
45 – 49	378	378	0	0
50 – 54	413	413	0	0
55 – 59	206	206	0	0
60 – 64	95	95	0	0
65 – 69	21	20	1	0
70 – 74	22	22	0	0
75 +	0	0	0	0

Πίνακας 6

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

1991: Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός

Φύλο και ομάδες ηλικιών	Οικονομικώς ενεργοί		Άνεργοι	
	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Σύνολο	Από αυτούς νέοι

Αμφοτέρων των φύλων	16590	14989	1601	802
10-14	39	22	17	15
15-19	601	345	256	218
20-24	1929	1417	512	349
25-29	2480	2163	317	163
30-34	2613	2440	173	42
35-39	2366	2268	98	11
40-44	2133	2034	99	4
45-49	1431	1391	40	0
50-54	1407	1356	51	0
55-59	923	892	31	0
60-64	468	461	7	0
65-69	140	140	0	0
70-74	48	48	0	0
75+	12	12	0	0

Πίνακας7

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

1991: Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός

ΑΡΡΕΝΕΣ

Φύλο και ομάδες ηλικιών	Οικονομικώς ενεργοί		Άνεργοι	
	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Σύνολο	Από αυτούς νέοι

Αρρενες	11141	10373	768	339
10-14	27	18	9	8
15-19	317	223	94	74
20-24	1148	902	246	162
25-29	1544	1382	162	73
30-34	1673	1595	78	18
35-39	1543	1500	43	2
40-44	1492	1442	50	2
45-49	1061	1035	26	0
50-54	1046	1016	30	0
55-59	766	740	26	0
60-64	363	359	4	0
65-69	111	111	0	0
70-74	40	40	0	0
75+	10	10	0	0

Πίνακας 8

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

1991: Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός

ΘΗΛΕΙΣ

Φύλο και ομάδες ηλικιών	Οικονομικώς ενεργοί		Άνεργοι	
	Σύνολο	Απασχολούμενη	Σύνολο	Από αυτούς νέοι

Θήλεις	5449	4616	833	463
10-14	12	4	8	7
15-19	284	122	162	144
20-24	781	515	266	187
25-29	936	781	155	90
30-34	940	845	95	24
35-39	823	768	55	9
40-44	641	592	49	2
45-49	370	356	14	0
50-54	361	340	21	0
55-59	157	152	5	0
60-64	105	102	3	0
65-69	29	29	0	0
70-74	8	8	0	0
75+	2	2	0	0

Πίνακας 9

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

5.2. Εξέλιξη οικονομικά ενεργών την περίοδο 1981- 1991

Στα πλαίσια της περιφέρειας, ο Δήμος Καλαμάτας και ο Νομός Μεσσηνίας γενικότερα εμφανίζεται να υστερεί ως προς την ανάπτυξη του εργατικού της δυναμικού από όλους τους υπόλοιπους Νομούς πλην της Αρκαδίας. Η κατάσταση της Μεσσηνίας εμφανίζεται ακόμη δυσμενέστερη εάν συγκριθεί με το σύνολο της Χώρας, όπου οι οικονομικά ενεργοί αυξάνονται με ρυθμούς που προσεγγίζουν το 10% κατά τη διάρκεια και των δύο τελευταίων δεκαετιών.

Η σύνθεση των οικονομικά ενεργών κατά ηλικία και φύλο, σχετίζεται άμεσα με τη δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού. Το 1981 η ηλικιακή σύνθεση των οικονομικά ενεργών ηλικιών και κυρίως οι ηλικίες 15-29 ετών εμφανίζει πολύ μικρό ποσοστό 19,9% και οι ηλικίες 30-49 ποσοστό 37,9%. Σε σύγκριση με τη Χώρα, εμφανίζει σαφή ελλείμματα των νεαρών και μεσαίων παραγωγικών ηλικιών και ειδικότερα των ηλικιών 15 έως 49 ετών. Αντίθετα, οι μεγάλες ηλικίες και ειδικότερα οι άνω των 65 ετών, έχουν πολύ αυξημένη συμμετοχή η οποία για τους άνω των 65 ετών είναι 2,5 φορές περίπου μεγαλύτερη της σχετικής αναλογίας στο σύνολο της Χώρας.

Το 1991 η ηλικιακή σύνθεση των οικονομικά ενεργών αυξάνεται σε αξιοσημείωτο βαθμό. Η συμμετοχή των ηλικιών 15-29 ετών ανεβαίνει στο 26,3%) και η συμμετοχή των ηλικιών 30-49 φθάνει το 42,6%). Η βελτίωση αυτή οφείλεται στην αύξηση των δύο αυτών ηλικιακών ομάδων σε σχέση με το 1981, αλλά και στην σημαντική μείωση της συμμετοχής των μεγάλων ηλικιών την ίδια περίοδο και ειδικά των άνω των 65 ετών. Η μείωση αυτή ήταν γενικότερο φαινόμενο στο σύνολο της Χώρας και σχετίζεται με τη δημιουργία καλύτερων προϋποθέσεων συνταξιοδότησης την περίοδο αυτή.

5.3. Απασχόληση

Οι δεκαετίες του '70 και '80 χαρακτηρίζονται από συστηματική μείωση των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα, η οποία, τη δεκαετία του '80, έφθασε τα επίπεδα του 40%. Αποτέλεσμα των μεταβολών αυτών ήταν, το 1991, η απασχόληση στον πρωτογενή να πέσει σε επίπεδα πολύ κάτω του 50% ο δε κλάδος συνολικά να υποχωρήσει στη δεύτερη θέση από πλευράς απασχολούμενων. Συνολικά ο κλάδος έχασε την τελευταία τριακονταετία 45.800 απασχολούμενους. Η συστηματική και με μεγάλους ρυθμούς μείωση του πρωτογενή τομέα σε όλο αυτό το διάστημα, ήταν γενικότερο φαινόμενο σε επίπεδο χώρας και αποδίδεται στην μεταναστευτική εκροή πληθυσμού από την περιφέρεια, όπου παραδοσιακά κυριαρχούσε ο πρωτογενής τομέας, προς χώρες του εξωτερικού ή προς τα μεγάλα αστικά κέντρα. Αν η εξωτερική μετανάστευση αποδυνάμωσε τον πρωτογενή τομέα και γενικότερα το εργατικό δυναμικό, η εσωτερική συνέβαλε στην συνολικότερη αναδιάρθρωση της απασχόλησης προς την κατεύθυνση της μεταποίησης και κυρίως των υπηρεσιών.

Ο δευτερογενής τομέας στο Δήμο Καλαμάτας και γενικότερα στο Νομό Μεσσηνίας εμφάνισε, τη δεκαετία του '70, μια αύξηση της τάξης του 20,5%, η οποία οδήγησε σε αύξηση της αναλογίας του στο σύνολο των απασχολούμενων στο 16% το 1981. Η εξέλιξη αυτή επιβραδύνθηκε σημαντικά την δεκαετία του '80 με αποτέλεσμα το 1991 η ποσοστιαία συμμετοχή του στο σύνολο της

απασχόλησης να έχει ανέβει ελαφρά στα επίπεδα του 18,4%. Η ενίσχυση του δευτερογενούς τομέα έγινε ουσιαστικά τη δεκαετία του '70, με σχετική καθυστέρηση ως προς τη Χώρα η οποία, μετά τη φάση της έντονης εκβιομηχάνισης στη δεκαετία του '60, έχει ήδη μπει σε τροχιά ύφεσης.

Η εξέλιξη του τριτογενούς τομέα ξεκίνησε ουσιαστικά τη δεκαετία του '70, με καθυστέρηση σε σχέση με τη Χώρα και με χαμηλότερους ρυθμούς (αύξηση 11,7% στη Μεσσηνία, 30,4% στη Χώρα). Η αύξηση του τριτογενούς τομέα απέκτησε μεγάλη δυναμική τη δεκαετία το '80 (+ 56,7%), περίοδος κατά την οποία ανετράπη οριστικά η παραδοσιακή κυριαρχία του πρωτογενούς τομέα.

1981 ΚΑΛΑΜΑΤΑ Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελμάτων

Ομάδες ατομικών επαγγελμάτων											
	Σύνολο	Ασκούντες επιστημονικά & ελευθέρια επαγγέλματα	Διευ/ντες & ανώτερα διοικητικά στελέχη	Υπάλληλοι γραφείου κ.λ.π.	Έμποροι και πωλητές	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, υλοτόμοι, αλιείς κλπ.	Τεχνίτες εργάτες και χειριστές μετ'κων μέσων	Δήλωσαν ανεπαρκώς ή ασαφώς το επάγ/μα	Νέοι άνεργοι	Δεν δήλωσαν επάγγελμα
	13851	1561	161	1754	1413	1236	1099	5923	11	401	292
ΨΕΝΕΣ	10268	928	161	1119	1133	960	819	4720	0	200	228
ΑΕΙΣ	3583	633	0	635	280	276	280	1203	11	201	64

Πίνακας 1

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε , απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

1991 ΚΑΛΑΜΑΤΑ

	16590	2346	210	1839	2122	1656	770	5990	92	802	763
ΨΡΕΝΕΣ	11141	1219	178	976	1350	992	533	5071	66	339	417
ΑΘΑΕΙΣ	5449	1127	32	863	772	664	237	919	26	463	346

Πίνακας 2

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

1981 Δ.Δ ΑΛΑΓΟΝΙΑΣ Οικονομικός ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελμάτων

Ομάδες ατομικών επαγγελμάτων											
	Σύνολο	Ασκούντες επιστημονικά & ελευθέρια επαγγέλματα	Διευ/ντες & ανώτερα διοικητικά στελέχη	Υπάλληλοι γραφείου κ.λ.π.	Έμποροι και πωλητές	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, υλοτόμοι, αλιείς κλπ.	Τεχνίτες εργάτες και χειριστές μετ/κων μέσων	Δήλωσαν ανεπαρκώς ή ασαφώς το επάγ/μα	Νέοι άνεργοι	Δεν δήλωσαν επάγγελμα
	198	2	0	2	1	6	139	18	2	5	23
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	115	2	0	2	0	5	70	17	2	2	15
ΑΝΔΡΕΣ	83	0	0	0	1	1	69	1	0	3	8

Πίνακας 3

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/198

1991 Δ.Δ ΑΛΑΓΟΝΙΑΣ

	161	8	1	7	1	5	71	42	3	12	5
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	112	4	1	5	0	4	40	38	3	6	5
ΑΝΔΡΕΣ	49	4	0	2	1	1	31	4	0	6	0

Πίνακας 4

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

1981 Δ.Δ ΑΝΤΙΚΑΛΑΜΟΥ Οικονομικός ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελμάτων

Ομάδες ατομικών επαγγελμάτων											
	Σύνολο	Ασκούντες επιστημονικά & ελευθέρια επαγγέλματα	Διευ/ντες & ανώτερα διοικητικά στελέχη	Υπάλληλοι γραφείου κ.λ.π.	Έμποροι και πωλητές	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, υλοτόμοι, αλιείς κλπ.	Τεχνίτες εργάτες και χειριστές μετκων μέσων	Δήλωσαν ανεπαρκώς ή ασαφώς το επάγ/μα	Νέοι άνεργοι	Δεν δήλωσαν επάγγελμα

	116	3	1	9	2	6	66	21	4	3	1
ΩΝΕΣ	88	1	1	6	2	6	52	14	3	2	1
ΕΙΣ	28	2	0	3	0	0	14	7	1	1	0

Πίνακας 5

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

1991 Δ.Δ ΑΝΤΙΚΑΛΑΜΟΥ

	133	6	0	8	9	5	24	52	21	2	6
ΩΝΕΣ	93	2	0	2	5	5	17	41	16	2	3
ΕΙΣ	40	4	0	6	4	0	7	11	5	0	3

Πίνακας 6 Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

63

1981 Δ.Δ ΑΡΤΕΜΙΣΙΑΣ Οικονομικός ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελμάτων

Φύλο	Ομάδες ατομικών επαγγελμάτων										
	Σύνολο	Ασκούντες επιστημονικά & ελευθέρια επαγγέλματα	Διευ/ντες & ανώτερα διοικητικά στελέχη	Υπάλληλοι γραφείου κ.λ.π.	Έμποροι και πωλητές	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, υλοτόμοι, αλιείς κλπ.	Τεχνίτες εργάτες και χειριστές μετ'κων μέσων	Δήλωσαν ανεπαρκώς ή ασαφώς το επάγ/μα	Νέοι άνεργοι	Δεν δήλωσαν επάγγελμα

	130	4	0	5	3	11	71	31	1	3	1
ΜΕΝΕΣ	92	3	0	3	2	8	42	30	1	3	0
ΕΙΣ	38	1	0	2	1	3	29	1	0	0	1

Πίνακας 7

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

1991 Δ.Δ ΑΡΤΕΜΙΣΙΑΣ

	113	11	3	6	5	4		29	11	5	4
ΜΕΝΕΣ	85	9	3	5	3	3	17	28	10	3	4
ΕΙΣ	28	2	0	1	2	1	18	1	1	2	0

Πίνακας 8 Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

1981 Δ.Δ ΒΕΡΓΑΣ Οικονομικός ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελμάτων

Ομάδες ατομικών επαγγελμάτων											
	Σύνολο	Ασκούντες επιστημονικά & ελευθέρια επαγγέλματα	Διευ/ντες & ανώτερα διοικητικά στελέχη	Υπάλληλοι γραφείου κ.λ.π.	Έμποροι και πωλητές	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, υλοτόμοι, αλιείς κλπ.	Τεχνίτες εργάτες και χειριστές μηχανών μέσων	Δήλωσαν ανεπαρκώς ή ασαφώς το επάγ/μα	Νέοι άνεργοι	Δεν δήλωσαν επάγγελμα
	406	45	3	18	17	21	236	52	1	9	4
ΝΕΣ	330	24	1	12	13	16	207	50	1	4	2
ΕΙΣ	76	21	2	6	4	5	29	2	0	5	2

Πίνακας 9

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

1991 Δ.Δ ΒΕΡΓΑΣ

	472	69	6	24	52	33	53	178	2	15	40
ΕΝΕΣ	359	36	6	10	32	21	45	169	1	8	31
ΛΕΙΣ	113	33	0	14	20	12	8	9	1	7	9

Πίνακας 10

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

1981 Δ.Δ ΕΛΑΙΟΧΩΡΙΟΥ Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελμάτων

ύλο	Σύνολο	Ομάδες ατομικών επαγγελμάτων									
		Ασκούντες επιστημονικά & ελευθέρια επαγγέλματα	Διευ/ντες & ανώτερα διοικητικά στελέχη	Υπάλληλοι γραφείου κ.λ.π.	Έμποροι και πωλητές	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, υλοτόμοι, αλιείς κλπ.	Τεχνίτες εργάτες και χειριστές μετ'κων μέσων	Δήλωσαν ανεπαρκώς ή ασαφώς το επάγ/μα	Νέοι άνεργοι	Δεν δήλωσαν επάγγελμα

	249	3	0	5	3	11	189	34	0	4	0
ΡΕΝΕΣ	155	2	0	3	2	10	103	32	0	3	0
ΙΑΕΙΣ	94	1	0	2	1	1	86	2	0	1	0

Πίνακας 11

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

1991 Δ.Δ ΕΛΑΙΟΧΩΡΙΟΥ

	141	5	0	5	2	5	78	44	0	2	0
ΡΕΝΕΣ	103	3	0	3	2	3	52	40	0	0	0
ΙΑΕΙΣ	38	2	0	2	0	2	26	4	0	2	0

Πίνακας 12 Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

1981 Δ.Δ ΚΑΡΒΕΛΙΟΥ Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελμάτων

Ομάδες ατομικών επαγγελμάτων											
ύλο	Σύνολο	Ασκούντες επιστημονικά & ελευθέρια επαγγέλματα	Διευ/ντες & ανώτερα διοικητικά στελέχη	Υπάλληλοι γραφείου κ.λ.π.	Έμποροι και πωλητές	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, υλοτόμοι, αλιείς κλπ.	Τεχνίτες εργάτες και χειριστές μέσων	Δήλωσαν ανεπαρκώς ή ασαφώς το επάγγελμα	Νέοι άνεργοι	Δεν δήλωσαν επάγγελμα

	128	3	0	5	1	4	110	4	1	0	0
ΨΕΝΕΣ	70	2	0	4	1	4	54	4	1	0	0
ΙΑΕΙΣ	58	1	0	1	0	0	56	0	0	0	0

Πίνακας 12

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

1991

	84	4	0	5	3	8	48	13	0	3	0
ΨΕΝΕΣ	50	3	0	2	2	8	20	12	0	3	0
ΙΑΕΙΣ	34	1	0	3	1	0	28	1	0	0	0

Πίνακας 13

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε πληθυσμού 17/03/1991

67

1981 Δ.Δ ΛΑΔΑ Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελμάτων

Όλο	Σύνολο	Ομάδες ατομικών επαγγελμάτων									
		Ασκούντες επιστημονικά & ελευθέρια επαγγέλματα	Διευ/ντες & ανώτερα διοικητικά στελέχη	Υπάλληλοι γραφείου κ.λ.π.	Έμποροι και πωλητές	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, υλοτόμοι, αλιείς κλπ.	Τεχνίτες εργάτες και χειριστές μετακιν. μέσων	Δήλωσαν ανεπαρκώς ή ασαφώς το επάγ/μα	Νέοι άνεργοι	Δεν δήλωσαν επάγγελμα

	99	3	0	0	1	2	84	4	0	4	1
ΡΕΝΕΣ	62	2	0	0	1	1	49	4	0	4	1
ΙΑΕΙΣ	37	1	0	0	0	1	35	0	0	0	0

Πίνακας 14

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

1991 Δ.Δ ΛΑΔΑ

	88	9	0	3	5	4	35	26	0	3	3
ΡΕΝΕΣ	65	6	0	2	0	2	24	25	0	3	3
ΙΑΕΙΣ	23	3	0	1	5	2	11	1	0	0	0

Πίνακας 15

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε πληθυσμού 17/03/1991

1981 Δ.Δ ΛΑΙΚΩΝ Οικονομικός ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελμάτων

Ομάδες ατομικών επαγγελμάτων											
ύλο	Σύνολο	Ασκούντες επιστημονικά & ελευθέρια επαγγέλματα	Διευ/ντες & ανώτερα διοικητικά στελέχη	Υπάλληλοι γραφείου κ.λ.π.	Έμποροι και πωλητές	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, υλοτόμοι, αλιείς κλπ.	Τεχνίτες εργάτες και χειριστές μετακιν. μέσων	Δήλωσαν ανεπαρκώς ή ασαφώς το επάγ/μα	Νέοι άνεργοι	Δεν δήλωσαν επάγγελμα

	238	7	0	8	13	7	115	81	0	7	0
ΡΕΝΕΣ	175	3	0	6	6	6	81	67	0	6	0
ΙΑΕΙΣ	63	4	0	2	7	1	34	14	0	1	0

Πίνακας 16

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

1991 Δ.Δ ΛΑΙΚΩΝ

	289	20	3	14	16	23	56	127	0	23	7
ΡΕΝΕΣ	209	9	3		11	14	45	108	0	8	6
ΙΑΕΙΣ	80	11	0	9	5	9	11	19	0	15	1

Πίνακας 17

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε πληθυσμού 17/03/1991

1981 Δ.Δ ΝΕΔΟΥΣΗΣ Οικονομικός ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελμάτων

Φύλο	Σύνολο	Ομάδες ατομικών επαγγελμάτων									
		Ασκούντες επιστημονικά & ελευθέρια επαγγέλματα	Διευν/τες & ανώτερα διοικητικά στελέχη	Υπάλληλοι γραφείου κ.λ.π.	Έμποροι και πωλητές	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, υλοτόμοι, αλιείς κλπ.	Τεχνίτες εργάτες και χειριστές μηχανών μέσων	Δήλωσαν ανεπαρκώς ή ασαφώς το επάγ/μα	Νέοι άνεργοι	Δεν δήλωσαν επάγγελμα

	87	2	0	1	1	1	61	20	1	0	0
ΨΕΝΕΣ	49	2	0	1	1	1	25	18	1	0	0
ΗΛΕΙΣ	38	0	0	0	0	0	36	2	0	0	0

Πίνακας 18

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

1991 Δ.Δ ΝΕΔΟΥΣΗΣ

	87	1	0	4	10	5	22	38	1	2	4
ΨΕΝΕΣ	64	1	0	4	6	3	11	36	1	1	1
ΗΛΕΙΣ	23	0	0	0	4	2	11	2	0	1	3

Πίνακας 19

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε πληθυσμού 17/03/1991

1981 Δ.Δ ΠΗΓΩΝ Οικονομικός ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελμάτων

Όλο	Σύνολο	Ομάδες ατομικών επαγγελμάτων									
		Ασκούντες επιστημονικά & ελευθέρια επαγγέλματα	Διευ/ντες & ανώτερα διοικητικά στελέχη	Υπάλληλοι γραφείου κ.λ.π.	Έμποροι και πωλητές	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, υλοτόμοι, αλιείς κλπ.	Τεχνίτες εργάτες και χειριστές μηχανών	Δήλωσαν ανεπαρκώς ή ασαφώς το επάγγελμα	Νέοι άνεργοι	Δεν δήλωσαν επάγγελμα

	65	2	0	3	0	4	49	6	0	0	1
ΨΡΕΝΕΣ	34	1	0	1	0	3	23	5	0	0	1
ΗΛΕΙΣ	31	1	0	2	0	1	26	1	0	0	0

Πίνακας 20

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981
1991

	57	3	0	8	1	2	30	8	1	1	3
ΨΡΕΝΕΣ	34	2	0	3	1	1	16	7	1	1	2
ΗΛΕΙΣ	23	1	0	5	0	1	14	1	0	0	1

Πίνακας 21

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε πληθυσμού 17/03/1991

1981 Δ.Δ ΣΠΕΡΧΟΓΕΙΑΣ Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελμάτων

Ομάδες ατομικών επαγγελμάτων											
	Σύνολο	Ασκούντες επιστημονικά & ελευθέρια επαγγέλματα	Διευ/ντες & ανώτερα διοικητικά στελέχη	Υπάλληλοι γραφείου κ.λ.π.	Έμποροι και πωλητές	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, υλοτόμοι, αλιείς κλπ.	Τεχνίτες εργάτες και χειριστές μετακιν. μέσων	Δήλωσαν ανεπαρκώς ή ασαφώς το επάγ/μα	Νέοι άνεργοι	Δεν δήλωσαν επάγγελμα

	282	8	3	6	8	9	126	108	4	9	1
ΕΝΕΣ	192	4	3	6	7	5	80	76	3	8	0
ΕΙΣ	90	4	0	0	1	4	46	32	1	1	1

Πίνακας 22

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 05/04/1981

1991 Δ.Δ ΣΠΕΡΧΟΓΕΙΑΣ

	247	10	2	12	28	20	65	80	0	13	17
ΕΝΕΣ	169	4	2	9	19	15	42	60	0	6	12
ΕΙΣ	78	6	0	3	9	5	23	20	0	7	5

Πίνακας 23

Πηγή ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 17/03/1991

72

5.4 Χαρακτηριστικά ανθρώπινου δυναμικού

Με την βοήθεια και των παραπάνω στατιστικών πινάκων παρατηρούμαι ότι οι άνδρες αποτελούν στο σύνολο των απασχολούμενων του δήμου ποσοστό 69,7% για το έτος 1981 και 71,9% για το έτος 1991 ποσοστό κατά δύο μονάδες υψηλότερο από την αναλογία στο σύνολο της Χώρας. Το ποσοστό των ανδρών αυξήθηκε λόγω της μεγάλης αποχώρησης των γυναικών τη δεκαετία 1981-1991. Ως προς τη δομή κατά ηλικίες, καταγράφεται μία σχετικά υψηλότερη συμμετοχή των μεγάλων ηλικιών από 50 ετών και άνω, ενώ οι νεαρές και μεσαίες ηλικίες από 15-49 ετών παρουσιάζουν μία μικρή συμμετοχή. Ο σχετικά μεγάλος αριθμός των ηλικιών άνω των 50 ετών στο σύνολο της απασχόλησης, συγκεντρώνεται στον πρωτογενή τομέα.

Σε πολύ μεγάλο βαθμό συγκεντρώνονται στον πρωτογενή τομέα οι ηλικίες 65 ετών και άνω, η σημασία όμως της συγκέντρωσης αυτής μειώνεται από το γεγονός ότι σε απόλυτους αριθμούς η ομάδα αυτή είναι η μικρότερη στο σύνολο της απασχόλησης, με βάση και τους παραπάνω πίνακες για την περίοδο 1981-91 η ομάδα αυτή μειώθηκε συνολικά κατά 63,2% (8.103 απασχολούμενοι το 1981, 2.981 το 1991). Η ομάδα αυτή αποτελείται κυρίως από αγρότες 84,9% το 1991, και, σε πολύ μικρό βαθμό, απασχολούμενους στον τριτογενή τομέα 11,8%.

Οι νεώτερες παραγωγικές ηλικίες, από 15 έως 49 ετών συγκεντρώνονται στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα. Οι ομάδες αυτές είναι και οι μόνες οι οποίες αυξήθηκαν σε απόλυτους αριθμούς την περίοδο 1981-1991. Η ομάδα 15 έως 29 ετών εμφάνισε την περίοδο αυτή την μεγαλύτερη αύξηση 16,9% και η ομάδα 30 έως 49 ετών αυξήθηκε επίσης, σε μικρότερο όμως βαθμό 7,1%. Η είσοδος νέων απασχολούμενων 15 έως 29 ετών στο εργατικό δυναμικό, είχε σχεδόν αποκλειστικό αποδέκτη τον τριτογενή τομέα, ενώ στους άλλους τομείς η παρουσία τους, σε απόλυτους αριθμούς, μειώθηκε. Η ομάδα 30 έως 49 ετών μείωσε, σε σχέση με το 1981, κατά πολύ την παρουσία της στον πρωτογενή τομέα, για να την αυξήσει στον δευτερογενή και κυρίως στον τριτογενή τομέα. Συμπέρασμα όλων των παραπάνω για την κατανομή των ηλικιακών ομάδων στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας για την περίοδο 1981-1991 είναι :

- ✓ Οι παραγωγικές ηλικίες 15-29 ετών την περίοδο 1981-1991 αυξήθηκαν σε σημαντικό βαθμό για τα δεδομένα του Δήμου Καλαμάτας αλλά και του Νομού Μεσσηνίας γενικότερα. Το νέο αυτό εργατικό δυναμικό κατευθύνθηκε σχεδόν αποκλειστικά στον τριτογενή τομέα.
- ✓ Οι ηλικίες 30 έως 49 ετών αυξήθηκαν αλλά σε μικρότερο βαθμό σε σχέση με τις ηλικίες 15-29. Η ηλικιακή αυτή ομάδα μείωσε την παρουσία της στον πρωτογενή τομέα και κατευθύνθηκε προς τον δευτερογενή και κυρίως τον τριτογενή τομέα.
- ✓ Οι ηλικίες 50 έως 64 ετών μειώθηκαν σε απόλυτους αριθμούς. Παράλληλα μείωσαν την παρουσία τους στον πρωτογενή για να την αυξήσουν στον δευτερογενή και κυρίως τον τριτογενή τομέα. Παρά τις αλλαγές αυτές συνεχίζουν να είναι συγκεντρωμένες στον Πρωτογενή τομέα.

- ✓ Οι ηλικίες άνω των 65 ετών, συγκεντρωμένες παραδοσιακά στον πρωτογενή τομέα, μειώθηκαν δραματικά την περίοδο 1981-91, συνεχίζουν δε να είναι συγκεντρωμένες στον τομέα αυτό.

Με βάση και τα παραπάνω μπορούμε να κάνουμε κάποιες διαπιστώσεις για την ηλικιακή σύνθεση του κάθε τομέα ξεχωριστά. Για τον πρωτογενή τομέα παρατηρούμε μία μείωση συμμετοχής σ' αυτόν με αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση της δυναμικότητας του. Ο τομέας στερείται νεαρών παραγωγικών ηλικιών οι οποίες κατευθύνονται κυρίως προς τον τριτογενή τομέα. Η συμμετοχή των ηλικιών 15 έως 29 και 30 έως 49 ετών είναι 14,6% και 29,1% αντίστοιχα. Σε σχέση με την ηλικιακή κατανομή στο σύνολο της χώρας οι ομάδες αυτές αντιπροσωπεύονται κατά 12% και 15% αντίστοιχα. Η μεγαλύτερη αναλογικά είναι η ομάδα 50 έως 64 ετών η οποία αντιπροσωπεύει το 44,6% της συνολικής απασχόλησης στον τομέα αυτό. Αν και η παρουσία της ομάδας αυτής μειώθηκε σε απόλυτους αριθμούς την περίοδο 1981-91, η ποσοστιαία αναλογία της αυξήθηκε, κυρίως λόγω της δραματικής μείωσης των ηλικιών άνω των 65 ετών. Και η ομάδα αυτή πάντως εμφανίζει σαφείς τάσεις εγκατάλειψης του πρωτογενούς τομέα με κατεύθυνση κυρίως τον τριτογενή.

Ο δευτερογενής τομέας εμφανίζει πιο ισορροπημένη ηλικιακή δομή απασχόλησης, όχι όμως χωρίς προβλήματα. Το κυριότερο είναι η δυσκολία απορρόφησης των νέων παραγωγικών ηλικιών που εισέρχονται στο εργατικό δυναμικό. Την περίοδο 1981-1991 η παρουσία των ηλικιών 15 έως 29 ετών μειώθηκε, σε απόλυτους αριθμούς, κατά 12,9%, ενώ η συμμετοχή της ομάδας αυτής στο σύνολο των απασχολούμενων στον τομέα έπεσε, από 36,2% το 1981 σε 29,2 το 1991. Οι ηλικίες 30 έως 49 ετών αντίθετα, αυξήθηκαν, σε απόλυτους αριθμούς, κατά 27,5% την ίδια περίοδο, ανεβάζοντας τη συμμετοχή της ομάδας σε 53,8% της συνολικής απασχόλησης στον τομέα το 1991, έναντι 45,5% που ήταν το 1981.

Η ηλικιακή σύνθεση του τριτογενούς τομέα είναι αρκετά όμοια με τον δευτερογενή. Η πολυπληθέστερη ομάδα είναι αυτή των 30 έως 49 ετών, που αποτελεί το 54% της συνολικής απασχόλησης στον τομέα. Οι νέοι 15 έως 29 ετών αποτελούν το 26,4%, ενώ στο άλλο άκρο, οι ηλικίες 50 έως 64 ετών αντιπροσωπεύουν το 19%. Εκείνο που ουσιαστικά όμως χαρακτηρίζει τον τομέα είναι ο δυναμισμός που εμφανίζει σε σχέση με τον πρωτογενή και δευτερογενή. Εκτός από τη συνολική απασχόληση που αυξήθηκε σημαντικά τη δεκαετία 81-91, αυξητικές είναι και οι τάσεις συμμετοχής των επί μέρους ηλικιακών ομάδων και ειδικότερα των νέων 15 έως 29 ετών. Οι νέοι εισερχόμενοι στο εργατικό δυναμικό κατευθύνθηκαν σχεδόν αποκλειστικά στον τριτογενή, ενώ παράλληλα ο τομέας προσέλκυσε και ένα μέρος των ηλικιών αυτών από τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα. Αποτέλεσμα των τάσεων αυτών ήταν, μία συνολική αύξηση της ομάδας αυτής κατά 70,2% την περίοδο 1981-91. Η ομάδα 30 έως 49 ετών αυξήθηκε επίσης σημαντικά την ίδια περίοδο 65% ενώ αξιοσημείωτη υπήρξε και η αύξηση της ομάδας 50 έως 64 ετών 33,6%.

5.5. Διάρθρωση απασχόλησης

Η διάρθρωση της απασχόλησης αποτελεί κρίσιμη μεταβλητή τόσο για την λειτουργία όσο και για την άσκηση πολιτικής και παρεμβάσεων στην αγορά εργασίας και την γενικότερη οικονομική δομή του Δήμου. Ως προς το καθεστώς απασχόλησης (θέση στο επάγγελμα), η πολυπληθέστερη κατηγορία είναι οι εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό. Η κατηγορία αυτή συγκέντρωνε το 1981 το 46% του συνόλου των απασχολούμενων και το 1991 διαπιστώνουμε μία πτωτική τάση στο 42,9%. Η αναλογία αυτή, είναι κατά πολύ υψηλότερη από την αντίστοιχη για τη χώρα (30,5% το 1991), και σχετίζεται με την κλαδική κατανομή της απασχόλησης και ειδικότερα την αυξημένη (στα πλαίσια της χώρας) παρουσία του πρωτογενή τομέα. Από τους 25.324 αυτοαπασχολούμενους του 1991, ένα ποσοστό της τάξης του 60,2% απασχολείται στον πρωτογενή τομέα (Γεωργία και Κτηνοτροφία). Στον δευτερογενή τομέα απασχολείται το 12,6% και εντοπίζεται κυρίως στις Κατασκευές (7,4%) και τη Βιομηχανία-Βιοτεχνία (5,1%). Ο τριτογενής απασχολεί το 26,6% που είναι συγκεντρωμένο κυρίως στον κλάδο Εμπόριο - Ξενοδοχεία - Εστιατόρια (15,5%).

Η αμέσως επόμενη κατηγορία ως προς το καθεστώς απασχόλησης είναι οι μισθωτοί που το 1981 αποτελούσαν το 27,5%, ενώ το 1991 εμφανίζουν μία ανοδική πορεία φθάνοντας στο 38,8% του συνόλου των απασχολούμενων. Η αναλογία των μισθωτών είναι σημαντικά χαμηλότερη από το σύνολο της Χώρας, λόγω του μικρότερου βαθμού ανάπτυξης τόσο του δευτερογενή όσο και του τριτογενή τομέα στους οποίους απασχολείται το σύνολο σχεδόν των μισθωτών. Ο μεγαλύτερος όγκος των μισθωτών συγκεντρώνεται στον τριτογενή τομέα ο οποίος απασχολεί τα δύο τρίτα περίπου του συνόλου των μισθωτών με χαρακτηριστικότερες τις συγκεντρώσεις στον Δημόσιο Τομέα (19%), την Εκπαίδευση (10,4%), τις Μεταφορές - Αποθηκεύσεις - Επικοινωνίες (10,2%) και το Εμπόριο-Επισκευές (7,7%). Ο δευτερογενής τομέας απασχολεί συνολικά το υπόλοιπο ένα τρίτο των μισθωτών που είναι συγκεντρωμένοι στην Βιομηχανία-Βιοτεχνία (13,2%) και τις Κατασκευές (13,1%). Ο πρωτογενής τομέας απασχολεί μόλις το 1,7% των μισθωτών, ποσοστό ενδεικτικό του παραδοσιακού τρόπου οργάνωσης του τομέα.

Σχετικά πολυπληθής είναι και η κατηγορία των Συμβοηθούτων και μη αμειβομένων μελών της οικογένειας που αποτελεί το 11,3% του συνόλου των απασχολούμενων. Η κατηγορία αυτή αφορά ουσιαστικά τις οικογενειακές αγροτικές επιχειρήσεις και σε πολύ μικρότερο βαθμό τον κλάδο Εμπόριο - Εστιατόρια - Ξενοδοχεία (10,2%).

1981

Α.Δ ΑΛΛΑΓΟΝΙΑΣ

Οικονομικός ενεργός πληθυσμός κατά ομάδες κλάδων
οικονομικής δραστηριότητας

	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΥΤΟΑΠΑΣΧ Ο-ΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΣΥΜΒΟΗΘΟΥΝΤΑ ΜΕΛΗ	ΜΙΣΘΩΤΟΙ
ΣΥΝΟΛΟ	198	99	75	24
Γεωργία, Αλιεία, κ.λπ	139	78	61	0
Ορυχεία	0	0	0	0
Βιομηχανία Βιοτεχνία	4	1	1	2
Ηλεκτρισμός, Υδρευση	0	0	0	0
Οικοδομήσει ς & δημόσια έργα	5	3	0	2
Εμπόριο, Ξενοδοχεία	2	1	1	0
Μεταφορές	3	1	0	2
Τράπεζες, Ασφάλειες	0	0	0	0
Λοιπές Υπηρεσίες	9	0	0	9
Νέοι	5	0	5	0
Δεν δήλωσαν	31	15	7	9

Πίνακας 1

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε απογραφή 05/04/1981

1981

Δ.Δ ΑΝΤΙΚΑΛΑΜΟΥ

Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά ομάδες κλάδων
οικονομικής δραστηριότητας

	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟ- ΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΣΥΜΒΟΗΘΟΥΝΤΑ ΜΕΛΗ	ΜΙΣΘΩΤΟΙ
ΣΥΝΟΛΟ	116	61	14	41
Γεωργία, Αλιεία, κ.λπ	66	51	9	6
Ορυχεία	0	0	0	0
Βιομηχανία Βιοτεχνία	16	3	0	13
Ηλεκτρισμός, Υδρευση	2	0	0	2
Οικοδομήσει ς & δημόσια έργα	4	1	0	3
Εμπόριο, Ξενοδοχεία	4	2	1	1
Μεταφορές	2	0	0	2
Τράπεζες, Ασφάλειες	1	0	0	1
Λοιπές Υπηρεσίες	9	2	1	6
Νέοι	3	0	3	0
Δεν δήλωσαν	9	2	0	7

Πίνακας 2

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε απογραφή 05/04/1981

1981

Δ.Δ ΑΡΤΕΜΙΣΙΑΣ

Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά ομάδες κλάδων
οικονομικής δραστηριότητας

	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟ- ΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΣΥΜΒΟΗΘΟΥΝΤΑ ΜΕΛΗ	ΜΙΣΘΩΤΟΙ
ΣΥΝΟΛΟ	130	53	38	39
Γεωργία, Αλιεία, κ.λπ	79	39	27	13
Ορυχεία	0	0	0	0
Βιομηχανία Βιοτεχνία	13	2	1	10
Ηλεκτρισμός, Υδρευση	0	0	0	0
Οικοδομήσει ς & δημόσια έργα	5	4	0	1
Εμπόριο, Ξενοδοχεία	9	6	3	0
Μεταφορές	2	1	1	0
Τράπεζες, Ασφάλειες	2	1	0	1
Λοιπές Υπηρεσίες	13	0	0	13
Νέοι	3	0	3	0
Δεν δήλωσαν	4	0	3	1

Πίνακας 3

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε απογραφή 05/04/1981

1981

Δ.Δ ΒΕΡΓΑΣ

Οικονομικός ενεργός πληθυσμός κατά ομάδες κλάδων
οικονομικής δραστηριότητας

	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟ- ΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΣΥΜΒΟΗΘΟΥΝΤΑ ΜΕΛΗ	ΜΙΣΘΩΤΟΙ
ΣΥΝΟΛΟ	406	231	77	98
Γεωργία, Αλιεία, κ.λπ	236	175	58	3
Ορυχεία	0	0	0	0
Βιομηχανία Βιοτεχνία	21	10	1	10
Ηλεκτρισμός, Υδρευση	0	0	0	0
Οικοδομήσει & δημόσια έργα	26	2	0	24
Εμπόριο, Ξενοδοχεία	36	20	6	10
Μεταφορές	14	2	0	12
Τράπεζες, Ασφάλειες	20	13	0	7
Λοιπές Υπηρεσίες	38	9	0	29
Νέοι	9	0	9	0
Δεν δήλωσαν	6	0	3	3

Πίνακας 4

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε απογραφή 05/04/1981

1981

Δ.Δ ΕΛΑΙΟΧΩΡΙΟΥ

Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά ομάδες κλάδων
οικονομικής δραστηριότητας

	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟ- ΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΣΥΜΒΟΗΘΟΥΝΤΑ ΜΕΛΗ	ΜΙΣΘΩΤΟΙ
ΣΥΝΟΛΟ	249	116	92	41
Γεωργία, Αλιεία, κ.λπ	189	101	87	1
Ορυχεία	0	0	0	0
Βιομηχανία Βιοτεχνία	15	6	1	8
Ηλεκτρισμός, Ύδρευση	0	0	0	0
Οικοδομήσεις & δημόσια έργα	17	2	0	15
Εμπόριο, Ξενοδοχεία	8	4	0	4
Μεταφορές	3	2	0	1
Τράπεζες, Ασφάλειες	2	0	0	2
Λοιπές Υπηρεσίες	10	1	0	9
Νέοι	4	0	4	0
Δεν δήλωσαν	1	0	0	1

Πίνακας 5

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε απογραφή 05/04/1981

1981

ΚΑΛΑΜΑΤΑ

Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά ομάδες κλάδων
οικονομικής δραστηριότητας

	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟ- ΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΣΥΜΒΟΗΘΟΥΝΤΑ ΜΕΛΗ	ΜΙΣΘΩΤΟΙ
ΣΥΝΟΛΟ	13850	3520	552	8506
Γεωργία, Αλιεία, κ.λπ	1108	723	211	143
Ορυχεία	40	0	0	40
Βιομηχανία Βιοτεχνία	3445	495	40	2598
Ηλεκτρισμός, Υδρευση	150	0	0	150
Οικοδομήσει ς & δημόσια έργα	1688	497	0	1060
Εμπόριο, Ξενοδοχεία	1768	907	211	439
Μεταφορές	1360	292	10	1038
Τράπεζες, Ασφάλειες	549	185	0	334
Λοιπές Υπηρεσίες	2833	332	48	2421
Νέοι	0	0	0	0
Δεν δήλωσαν	509	89	32	283

Πίνακας 6

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε απογραφή 05/04/1981

1981

Δ.Δ ΑΣΠΡΟΧΩΜΑΤΟΣ

Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά ομάδες κλάδων
οικονομικής δραστηριότητας

	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟ- ΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΣΥΜΒΟΗΘΟΥΝΤΑ ΜΕΛΗ	ΜΙΣΘΩΤΟΙ
ΣΥΝΟΛΟ	370	180	0	120
Γεωργία, Αλιεία, κ.λπ	190	140	50	0
Ορυχεία	80	10	10	60
Βιομηχανία Βιοτεχνία	0	0	0	0
Ηλεκτρισμός, Ύδρευση	20	0	0	20
Οικοδομήσει ς & δημόσια έργα	30	20	10	0
Εμπόριο, Ξενοδοχεία	20	10	0	10
Μεταφορές	0	0	0	0
Τράπεζες, Ασφάλειες	30	0	0	30
Λοιπές Υπηρεσίες	0	0	0	0
Νέοι	0	0	0	0
Δεν δήλωσαν	0	0	0	0

Πίνακας 7

Πηγή Ε.Σ. Υ.Ε απογραφή 05/04/1981

Στον πρωτογενή τομέα κυριαρχεί το μοντέλο της μικρής οικογενειακής επιχείρησης με 70% αυτοαπασχολούμενους και 25% μη αμειβόμενα μέλη. Μόλις 3,4% είναι εργοδότες ενώ το ποσοστό των μισθωτών είναι χαρακτηριστικά χαμηλό (1,8%). Η σημαντικότερη αλλαγή στην περίοδο 1981-91 ήταν η μείωση των συμβοηθούτων μελών. Η απασχόληση στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα έχει κυρίως χαρακτήρα μισθωτής εργασίας με αναλογία της τάξης του 61%-62%, ενώ σημαντική είναι και η κατηγορία των αυτοαπασχολούμενων 29,2% και 28% αντίστοιχα. Οι εργοδότες αποτελούν μικρή σχετικά κατηγορία με αναλογία 7,4% και 6,7% αντίστοιχα.

Η μείωση του πρωτογενή τομέα με την παράλληλη αύξηση του δευτερογενή και κυρίως του τριτογενή αντανακλώνεται και στην σύνθεση των απασχολούμενων κατά επάγγελμα. Τα αγροτικά επαγγέλματα αποτελούν, το 1991, το 37,3% στο σύνολο των απασχολούμενων, έχοντας υποστεί μείωση την περίοδο 1981-91 κατά 40% , αφού το 1981 το σύνολο των απασχολούμενων ήταν 58,2%. Οι Τεχνίτες-εργάτες και χειριστές μεταφορικών μέσων είναι η αμέσως επόμενη κατηγορία από πλευράς μεγέθους, με ποσοστό συμμετοχής στο σύνολο της απασχόλησης στα επίπεδα του 24,4% και αύξηση την περίοδο 1981-91 κατά 23%. Η επαγγελματική αυτή κατηγορία είναι συγκεντρωμένη στον δευτερογενή τομέα ο οποίος απασχολεί το 68,5% του συνολικού της μεγέθους και, δευτερευόντως, στον τριτογενή με ποσοστό 29,6%. Στον πρωτογενή η παρουσία της είναι πρακτικά μηδενική (0,4%). Οι ασκούντες επιστημονικά και ελευθέρια επαγγέλματα αποτελούν το 10% της συνολικής απασχόλησης το 1991 και είναι η κατηγορία με την μεγαλύτερη αύξηση την περίοδο 1981-91 (64,7%), μεγαλύτερη και από την αντίστοιχη αύξηση στο σύνολο της Χώρας. Η κατηγορία αυτή συγκεντρώνεται σχεδόν αποκλειστικά στον τριτογενή τομέα, με την αύξηση του οποίου σχετίζεται βέβαια άμεσα.

Από τις υπόλοιπες κατηγορίες, οι υπάλληλοι γραφείου, οι έμποροι και πωλητές και οι απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών έχουν συνολική παρουσία της τάξης του 7,6% έως 8,6%, αυξητικές τάσεις την περίοδο 1981-91 και είναι συγκεντρωμένες στον τριτογενή τομέα, με τον οποίο σχετίζονται βέβαια άμεσα. Οι διευθύνοντες και τα ανώτερα διοικητικά στελέχη, κατηγορία εξ'αντικειμένου μικρή, έχει συνολική παρουσία της τάξης του 0,9%, αναλογία η οποία είναι περίπου η μισή από την αντίστοιχη στο σύνολο της χώρας (1,8%), με πολύ όμως πιο έντονους ρυθμούς αύξησης την περίοδο 1981-91 (51,3% έναντι 5,2% στη χώρα). Τα στελέχη αυτά απασχολούνται στο μεγαλύτερο μέρος τους στον τριτογενή τομέα (58,8%), και δευτερευόντως στον δευτερογενή (36,5%), ενώ η παρουσία τους στον πρωτογενή είναι σχεδόν μηδενική.

5.6. Ανεργία

Η μείωση των μεγάλων πληθυσμιακών εκροών και η σταθεροποίηση του πληθυσμού με τάσεις αύξησης για την περίοδο 1981-1991, συνοδεύτηκε βέβαια και με σχετική αύξηση της ζήτησης για εργασία, ιδιαίτερα των νεοεισερχομένων στην παραγωγική διαδικασία 15 -29 ετών και επιπλέον, η εισροή πληθυσμού, επηρέασαν στην αύξηση της πίεσης στην αγορά εργασίας. Την ίδια περίοδο πραγματοποιούνται έντονες διαρθρωτικές αλλαγές στο τοπικό παραγωγικό σύστημα. Οι αλλαγές αυτές χαρακτηρίζονται από συρρίκνωση του πρωτογενούς τομέα, στασιμότητα και εσωτερικές ανακατατάξεις του δευτερογενούς (υποχώρηση της Μεταποίησης, σημαντική αύξηση του κλάδου Κατασκευών) και σημαντική αύξηση των τριτογενών δραστηριοτήτων με αιχμή το Εμπόριο, τους Τουριστικούς κλάδους (Εστιατόρια, Ξενοδοχεία) το Τραπεζικό σύστημα και τον Δημόσιο τομέα.

Οι διαρθρωτικές αυτές αλλαγές έχουν σαφείς επιπτώσεις στην αγορά εργασίας. Ο κλάδος της Γεωργίας-κτηνοτροφίας μειώθηκε, την περίοδο 1981-1991 κατά 14.778 θέσεις εργασίας και η Μεταποίηση κατά 1.224. Αντίθετα, ο κλάδος των Κατασκευών αυξήθηκε κατά 1.747 και ο τριτογενής τομέας συνολικά κατά 9.948 θέσεις εργασίας με προεξέχοντες τους κλάδους Εμπορίου-Ξενοδοχείων, Εστιατορίων (3.751 νέες θέσεις), ευρύτερου Δημόσιου τομέα (3.234 νέες θέσεις), και Τράπεζες (1.200 νέες θέσεις). Αθροιστικά, την ίδια περίοδο, το τοπικό παραγωγικό σύστημα απώλεσε 4.036 θέσεις εργασίας, γεγονός που είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση της ανεργίας στα επίπεδα του 7,4% των οικονομικά ενεργών το 1991.

1981 Οικονομικώς ενεργός και άνεργος πληθυσμός

Δημοτικά διαμερίσματα	Οικονομικώς ενεργοί	Άνεργοι		
		Αμφοτέρων φύλων	Άρρενες	Θήλειες
Καλαμάτα	13851	563	351	212
Αλαγονίας	198	6	3	3
Αντικαλάμου	116	3	2	1
Αρτεμισίας	130	3	3	0
Ασπρόχωμα	370	0	0	0
Βέργας	406	10	5	5
Ελαιοχωρίου	249	5	4	1
Καρβελίου	128	0	0	0
Λαδά	99	4	4	0
Λαϊκών	238	9	8	1
Μαντινείας	102	0	0	0
Νεδούσης	87	0	0	0
Πηγών	65	0	0	0
Σπερχογείας	280	17	16	1

Πίνακας 1

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε απογραφή 05/04/1981

1991 Οικονομικώς ενεργός και άνεργος πληθυσμός

Δημοτικά διαμερίσματα	Οικονομικώς ενεργοί	Άνεργοι		
		Αμφοτέρων φύλων	Άρρενες	Θήλειες
Καλαμάτα	16590	1601	768	833
Ασπρόχωμα	500	21	15	6
Βέργας	472	31	19	12
Μαντινείας	257	28	14	14

Πίνακας 2

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε απογραφή 17/03/1991

5.7 Η σύνθεση του πληθυσμού κατά επίπεδο εκπαίδευσης για τις δεκαετίες 1981-1991

1981

ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ
Πτυχιούχοι Ανωτάτων σχολών	67	49	18
Πτυχιούχοι Ανωτέρων σχολών	32	19	13
Φοιτούν σε Ανώτατα ΤΕΙ ή Ανωτέρα σχολή	13	9	4
Απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης	242	136	106
Τελείωσαν την Γ τάξη Γυμνασίου	308	255	53
Απόφοιτοι Στοιχειώδους Εκπαίδευσης	1957	705	1252
Δεν τελείωσαν την στοιχειώδη εκπαίδευση	611	171	440
Αγράμματοι	538	64	474
ΣΥΝΟΛΟ	4002	2012	1990

Πίνακας 1

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε απογραφή 05/04/1981

1991

ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ
Μεταπτυχιακό	79	52	27
Πτυχιούχοι Ανωτάτων σχολών	2526	1472	1090
Πτυχιούχοι ΤΕΙ	458	245	213
Πτυχιούχοι Ανωτέρων σχολών	271	199	72
Φοιτούν σε Ανώτατα ΤΕΙ ή Ανωτέρα σχολή	505	258	247
Απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης	8796	4551	4245
Τελείωσαν την Γ τάξη Γυμνασίου	4749	2614	2135
Απόφοιτοι Στοιχειώδους Εκπαίδευσης	14013	7034	6979
Δεν τελείωσαν την στοιχειώδη εκπαίδευση	3518	1439	2079
Αγράμματοι	2622	567	2055
ΣΥΝΟΛΟ	37573	18431	19142

Πίνακας 2

Πηγή Ε.Σ.Υ.Ε απογραφή 17/03/1991

Μελετώντας τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνουμε ότι ο πληθυσμός του Δήμου αυξάνοντας, αυξήθηκε και το μορφωτικό του επίπεδο σε σύγκριση με τη δεκαετία του '80. Συγκεκριμένα:

- I. Ο πληθυσμός του Δήμου Καλαμάτας και ακόμη περισσότερο οι γυναίκες, δεν είναι υψηλού μορφωτικού επιπέδου.
- II. Ελάχιστο ποσοστό του πληθυσμού είναι πτυχιούχοι Ανωτάτων και Ανωτέρων σχολών
- III. Τα υψηλότερα ποσοστά αφορούν την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
- IV. Το ποσοστό των αναλφάβητων ανέρχεται στο 6,97% του πληθυσμού
- V. Ο Δήμος Καλαμάτας στο επίπεδο εκπαίδευσης κατέχει ενδιάμεση θέση αφού δεν παρουσιάζει υψηλά ποσοστά ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης, ούτε όμως και χαμηλά, γεγονός που εξηγεί και ταυτόχρονα επιβεβαιώνει την μικροαστική και εργατική κοινωνική σύνθεση του πληθυσμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6.1 Συμπεράσματα

Μελετώντας και συγκρίνοντας τα στοιχεία από τις δεκαετίες 1980-1990 για τον Δήμο Καλαμάτας παρατηρούμε μία αύξηση του πληθυσμού του, αλλά και των οικονομικά ενεργών ατόμων που κατοικούν σ' αυτήν. Ωστόσο η οικονομική της ανάπτυξη γίνεται με μικρούς ρυθμούς και με εμφανής προβλήματα και στους τρεις τομείς παραγωγικής δραστηριότητας. Τα υψηλότερα ποσοστά εκπαίδευσης αφορούν την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Η μεγάλη απόσταση από την Αθήνα και η κακή κατάσταση του οδικού και μεταφορικού δικτύου όπως για παράδειγμα το τραίνο άφησαν το Δήμο και τη Μεσσηνία γενικότερα, έξω από τη βιομηχανική ανάπτυξη.

Ο αγροτικός τομέας παρουσιάζει σημαντικά προβλήματα λόγω του ότι το μεγαλύτερο ποσοστό που ασχολείται μαντον είναι μεγάλης ηλικίας, αφού ο Δήμος έχασε μεγάλο αριθμό ατόμων και κυρίως τις δεκαετίες του '60 και '70 οι οποίοι φεύγανε προς τις άλλες πόλεις και κυρίως για την Αθήνα.

Αξιοσημείωτη είναι και η μείωση της παραγωγής αγροτικών προϊόντων. Η καλλιέργεια της σταφίδας, των αμπελιών καθώς και των σιτηρών μειώθηκε σημαντικά ενώ αυξήθηκε η καλλιέργεια των ελαιώνων. Οι ελαιώνες του Νομού Μεσσηνίας γενικότερα καταλαμβάνουν το 80% περίπου της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης, από 62% περίπου το 1985.

Η προσφορά του δευτερογενή τομέα στην οικονομική ζωή του Δήμου δεν είναι σημαντική λόγω της έντονης κρίσης και συρρίκνωσης που υπέστη ο τομέας την τελευταία εικοσαετία. Ο αριθμός καταστημάτων είναι αρκετά μικρός σε σύγκριση με το παρελθόν καθώς το ποσοστό μείωσης των καταστημάτων για τη χρονική περίοδο 1988-1997 είναι 11%, ενώ για την περίοδο 1973-1997, το ποσοστό μείωσης ανέρχεται σε 19%.

Το 1991 οι γυναίκες αποτελούσαν το 29,3% ποσοστό στο σύνολο των οικονομικά ενεργών. Το σύνολο των οικονομικά ενεργών ανδρών παρέμεινε αμετάβλητο 45.088 το 1981 και 45.091 το 1991. Σε γενικές γραμμές, και στους άνδρες και στις γυναίκες αυξήθηκαν οι ηλικίες 15 έως 49 ετών (και περισσότερο οι ηλικίες 15-29) και μειώθηκαν σημαντικά οι μεγάλες ηλικίες (50-64 και κυρίως οι άνω των 65 ετών). Στις γυναίκες, οι μειώσεις των μεγάλων ηλικιών ήταν, σε απόλυτους αριθμούς, μεγαλύτερες από τις αυξήσεις, με αποτέλεσμα την μείωση του συνολικού πληθυσμού τους. Οι επιμέρους όμως ηλικιακές μεταβολές στον γυναικείο πληθυσμό υποδεικνύουν και σημαντική είσοδο νέων γυναικών, γεγονός με ιδιαίτερη βαρύτητα σε ότι αφορά τη σύνθεση του εργατικού δυναμικού.

Την περίοδο 1981-91 το μερίδιο των γυναικών 15 έως 29 ετών στο εργατικό δυναμικό αυξήθηκε κατά 39,1%, ποσοστό αρκετά υψηλό και αρκετά μεγαλύτερο από το αντίστοιχο των ανδρών στην ίδια ηλικιακή κατηγορία. Σε σύγκριση με τη Χώρα, η ηλικιακή δομή των οικονομικά ενεργών κατά φύλο υστερεί ελαφρά στους άνδρες 50 ετών και άνω και στις γυναίκες ηλικίας 15 έως 49 ετών. Αντίθετα αναλογικά μεγαλύτερος είναι ο πληθυσμός των γυναικών 50 ετών και άνω.

Η ανακοπή των μεγάλων πληθυσμιακών εκροών και η σταθεροποίηση του πληθυσμού (με κάποιες τάσεις αύξησης) την περίοδο 1981-91, συνοδεύτηκε βέβαια και με σχετική αύξηση της ζήτησης για εργασία, ιδιαίτερα των νεοεισερχομένων στην παραγωγική διαδικασία (ηλικίες 15 έως 29 ετών). Επιπλέον, η εισροή πληθυσμού την ίδια δεκαετία, είχε σαν αποτέλεσμα την συγκέντρωση των ανέργων στις νεαρές ηλικίες (15 έως 29 ετών). Η ομάδα αυτή ανέργων αποτελεί το 75% της συνολικής

ανεργίας, ποσοστό ελαφρά υψηλότερο από το αντίστοιχο της Χώρας (67,6%). Στην κατηγορία αυτή η ομάδα αιχμής είναι οι νέοι 20-24 ετών που αποτελούν περισσότερο από το ένα τρίτο της συνολικής ανεργίας.

Σε ότι αφορά τη δημογραφική εικόνα της ανεργίας, θα πρέπει επίσης να σημειωθεί η αυξημένη παρουσία γυναικών, οι οποίες αποτελούν το 45% του συνόλου των ανέργων. Το ποσοστό αυτό είναι εξαιρετικά υψηλό αν ληφθεί υπ'όψιν ότι η συνολική συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό είναι της τάξης του 30%. Η αυξημένη αυτή αναλογία γυναικών στη συνολική ανεργία εντάσσεται στη γενικότερη τάση αύξησης της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό με την είσοδο, σε υψηλούς ρυθμούς, των ηλικιών 15 έως 29 ετών οι οποίες είναι και οι πιο ευάλωτες στην ανεργία.

Η ηλικιακή σύνθεση των ανέργων συνιστά ότι το πρόβλημα της ανεργίας εντοπίζεται κυρίως σε διαρθρωτικές αδυναμίες απορρόφησης νέου εργατικού δυναμικού παρά με απολύσεις. Το ποσοστό άλλωστε των "νέων" ανέργων, αυτών δηλαδή που αναζητούν εργασία για πρώτη φορά, ξεπερνά το ήμισυ της συνολικής ανεργίας και είναι βέβαια συγκεντρωμένο σχεδόν αποκλειστικά στις ηλικίες 15 έως 29 ετών.

Μελετώντας τα δημογραφικά στοιχεία του Δήμου Καλαμάτας μπορούμε να έχουμε μία μελλοντική εικόνα του πληθυσμού της. Η εικόνα αυτή είναι θετική, καθώς ο πληθυσμός της, τις δύο τελευταίες δεκαετίες αυξάνεται σημαντικά. Η αύξηση αυτή είναι της τάξεως του 5% περίπου για κάθε δεκαετία. Από τους 57.620 κατοίκους του Δήμου Καλαμάτας για το έτος 2001 μετά από πενήντα χρόνια, προβλέπεται ο πληθυσμός να αυξηθεί κατά 34.635 κατοίκους, ενώ μετά από εκατό χρόνια ο πληθυσμός αναμένεται να φθάσει στις 69.270 κατοίκους. Το ίδιο ισχύει και για την Πόλη της Καλαμάτας. Από 49.550 κατοίκους για το έτος 2001, προβλέπεται μετά από δέκα χρόνια να αυξηθεί κατά 27.490 κατοίκους. Ενώ μετά από εκατό χρόνια προβλέπεται ο πληθυσμός να αυξηθεί κατά 54.980 κατοίκους.

Αποτέλεσμα από τα παραπάνω είναι και η πυκνοκατοίκηση του Δήμου αλλά και της Καλαμάτας. Η αύξηση του πληθυσμού προβλέπεται να επηρεάσει την περιοχή της παραλίας καθώς μεγάλο μέρος του πληθυσμού θα εγκατασταθεί στην περιοχή αυτή. Η περιοχή αυτή θα αναπτυχθεί αλλά και θα αναβαθμιστεί, καθώς η περιοχή θα γίνει κατοικημένη.

Η αύξηση αυτή δυστυχώς θα έχει και αρνητικές επιπτώσεις αφού θα μειωθούν οι καλλιεργούμενες εκτάσεις για τη δημιουργία πολυκατοικιών, δέντρα θα ξεριζωθούν, αλλά θα έχουμε και το φαινόμενο της ηχορύπανσης με την κυκλοφορία περισσότερων ανθρώπων, αλλά και των μεταφορικών μέσων.

6.2 Προτάσεις

Κάνοντας μία σύντομη ανασκόπηση για το Δήμο Καλαμάτας, μπορούμε να πούμε ότι είναι ένας Δήμος με πολλές δυνατότητες για ανάπτυξη και ειδικότερα η πόλη της Καλαμάτας, καθώς διαθέτει αρκετές και αξιόλογες Τεχνικές Υποδομές, φυσικό πλούτο και ομορφιές, αλλά και το προνόμιο να διαθέτει στους τουρίστες τις και βουνό και θάλασσα.

Η Καλαμάτα, διαθέτει όλες τις προϋποθέσεις για μία τουριστική ανάπτυξη κάθε είδους. Η ανάπτυξη μπορεί να επιτευχθεί χωρίς μεγάλες δυσκολίες αφού είναι από μόνη της μία διαφήμιση. Με την δημιουργία και διανομή κάποιων διαφημιστικών εντύπων, παρουσιάζοντας φωτογραφίες του Ταΰγétου, των παραλίων της, ιστορικών της μνημείων, διανέμοντας τα αυτά σε Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, σε σταθμούς Μεταφορικών Μέσων εντός και εκτός του Δήμου και της Μεσσηνίας γενικότερα.

Οι αυξανόμενες πολιτιστικές δραστηριότητες του Δήμου μπορούν, να γίνουν περισσότερες και να πραγματοποιούνται σε συνεργασία και με άλλους Δήμους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η συμμετοχή του Συλλόγου Προβολής Κισσάμου Κρήτης 'Η Γραμπούσα' στην 27^η Ανθοκομική Γενική Εμπορική Έκθεση Μεσσηνίας

Αν και η αλιεία δεν διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο για την ανάπτυξη της πόλης ωστόσο θα μπορούσε να βελτιωθεί εκσυγχρονίζοντας τον αλιευτικό στόλο και τη δημιουργία ενός αλιευτικού κέντρου που θα εξυπηρετεί τις ανάγκες της διατήρησης και της εμπορίας, ενώ θα διευκολύνει παράλληλα και των έλεγχο αλιευμάτων.

Η παραγωγικότητα των αγροτικών προϊόντων μπορεί να ενισχυθεί από τη δημιουργία σύγχρονων μονάδων εντατικής καλλιέργειας, όπως η χρησιμοποίηση θερμοκηπιακών εγκαταστάσεων, οι οποίες ενισχύονται οικονομικά από τις κρατικές δαπάνες. Έτσι θα αυξηθούν και οι ανάλογες στρεμματικές αποδόσεις και θα βελτιωθεί η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων.

Δημιουργία θέσεων εργασίας για την απασχόληση ατόμων και ιδιαίτερα νέων ηλικιών έτσι ώστε να μείνει νέος πληθυσμός στο Δήμο για να μπορέσει να αναπτυχθεί τόσο πληθυσμιακά όσο και οικονομικά.

Ο Κρατικός Αερολιμένας να πραγματοποιεί και να δέχεται πτήσης και σε πόλεις της Ελλάδας έτσι ώστε να μπορεί όποιος επιθυμεί και βρίσκεται σε μεγάλη απόσταση από την Καλαμάτα να έρθει σ αυτή χωρίς να χρειάζεται να ταξιδέψει ώρες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Βλιάμος Σπύρος, Γεωργούλης Δημήτρης, Κουρλιούρος Ηλίας « Βιομηχανικά πάρκα, θεσμοί θεωρία και μεθοδολογία σχεδιασμού», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1991

Διαμαντόπουλος-Ντοκόπουλος και Συγκοινωνιολόγος Ζέκκος:
«Ρυθμιστικό σχέδιο 1980-1988» Αθήνα 1980

Ε.Σ.Υ.Ε., Δημογραφικά δεδομένα Δήμου Καλαμάτας 1981 – 1991.

Εφημερίδα «Ελευθερία», (τοπικός τύπος), Καλαμάτα, Ιούνιος 2003

Ζαμπάκα Ιωάννου Δ., «Γενική Κλιματολογία», Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 1981.

Ζαρμπούτη Γ.Β, Γκακνή Ασπασίας « Γεωργικές καλλιέργειες », Εκδόσεις Ίων, Αθήνα 1992

Καραμάνου Ανδρέας Ι. «Γενική Γεωργία», Μέρος Ι, Αγροτική τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1989

Καραπιπέρη Λ., «Κατανομή των βροχοπτώσεων στον Ελληνικό χώρο», Δελτίο Ελληνικής Γεωλογικής Εταιρίας, Αθήνα 1968.

Κανελλόπουλος Κωνσταντίνος Ν, «Εσωτερική Μετανάστευση», Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα 1995

Κατσικάτσου Γεωργίου Χ «Γεωλογία της Ελλάδος », University Studio Press, Αθήνα 1992

Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, «Απασχόληση-Ανεργία », Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα 1990

Κοτζαμάνης Β, Μαράκου-Αλιμπράντη Α, «Οι δημογραφικές εξελίξεις στη μεταπολεμική περίοδο», Νέα σύνορα, Αθήνα 1994

Kiudleberger, Charles P, IterrnickBruce, Διαμαντόπουλος, « Οικονομική Ανάπτυξη» Τόμος Β, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1983

Λιακόπουλος Α. «Υδρολογία επιφανειακών νερών », Τεύχος 2, Θεσσαλονίκη 1986

Λίβας Πέτρος Χ, «Ανάλυση της απασχόλησης κατά κλάδους της Ελληνικής οικονομίας», Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα 1983

Μαράτος Γ., «Γεωλογία της Ελλάδος», Εκδόσεις Ζητη, Αθήνα 1972.

Μαυρογιαννοπούλου Γ.Ν, « Θερμοκήπια », Εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα-Πειραιάς 1994

Μισοπολινός Νίκος .Δ «Γεωλογία-Πετρογραφία», Παχούδη-Γιαπούλη Θεσσαλονίκη 1984

Μουντράκης Δ.Μ. «Γεωλογία της Ελλάδος », University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1985

Πολυζοπούλου Ν.Κ.Α., «Εδαφολογία » Εκδόσεις Αφοί Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 1976

Πετρινώτη Ξανθή, «Η Μετανάστευση προς την Ελλάδα : μια πρώτη καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση », Εκδόσεις Οδυσσέας 1993

Σκαγιάννης Παντελής Δ. « Πολιτική προγραμματισμού των υποδομών », Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 1972

Σταματόπουλος Δημήτρης: « Καλαμάτα (2600π.χ- 1836μ.χ) », Αθήνα 1977

Σφήκας Γεώργιος «Τα βουνά της Ελλάδος» ΕΦΣΤΑΘΙΑΔΙΣ GROYP Αθήνα 1998

Ταπεινός Γεώργιος Φ, Βουλέλης Ν, Μπάκαβος Χ, «Στοιχεία δημογραφίας: ανάλυση, κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες και ιστορία των πληθυσμών », Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1993

Τσαούσης Δ.Γ., «Κοινωνική Δημογραφία», Gutenberg, Αθήνα 1997

Τσιτσια Κυριάκου Κ. « Εδαφολογία », Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα 1997

Φλόκας Α., «Μαθήματα μετεωρολογίας και κλιματολογίας», Εκδόσεις ΖΗΤΗ, Θεσσαλονίκη 1997.

Φράγκος Διονύσης Μ, « Ο γεροντικός πληθυσμός της Ελλάδος: στατιστική ανάλυση », Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1987

Greece : the five-year economic and social development plant 1983-1987: summary, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα

www.hcaa-eleng.gr

[www,Kal.gr](http://www.Kal.gr)

www,messinia.gr